

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий Інститут мистецтв
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня

на тему: **«Сучасна скульптура Тернопільщини»**

Виконав: студент II курсу
спеціальності 023 «Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»
Гаврас П.А.
заочна форма навчання

Керівник: канд. мистецтвознавства,
професор Бойчук Б.В.
Рецензент: канд. мистецтвознавства,
доцент Маркович М.Й.

Івано-Франківськ – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ	5
РОЗДІЛ II. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СКУЛЬПТУРИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ	12
2.1. Розвиток скульптури на Тернопільщині у ХХ столітті.....	12
2.2. Постмодернізм в скульптурі періоду незалежності України.....	19
2.3. Особливості розвитку скульптури Тернопільщини в контексті суспільно-політичних процесів України.....	25
РОЗДІЛ III. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ СКУЛЬПТУРИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	38
3.1. Мистецька діяльність у сучасному соціокультурному просторі Романа Вільгушинського.....	38
3.2. Володимир Мельник – скульптор, педагог, живописець.....	46
3.3. Микола Шевчук: "Щоб бути патріотом треба знати чим гордитись".....	54
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	65
ДОДАТКИ	68

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна скульптура Тернопільщини від періоду незалежності України є вагомим явищем української культури та невід'ємною частиною світового мистецького процесу. Поступово розвиваючись та змінюючись вона набувала все нових форм та національних особливостей. Сьогодні настає необхідність проаналізувати творчість майстрів Тернопільщини, адже їхній вклад в культурний простір краю є недооцінений та недостатньо досліджений. Необхідне вивчення естетичних особливостей монументальної пластики, виявлення їх художньої особливості та формування їх ідей в скульптурних образах.

Таким чином матимемо можливість зрозуміти те, як розвивається мистецтво скульптури на Тернопільщині й більш детально ознайомитися з проблемами в формоутворенні, з якими стикаються майстри цього регіону, які художні особливості характеризують цей регіон. Також буде окреслено перспективи розвитку монументальної та станкової скульптури на Тернопільщині.

Мета магістерської роботи – виявити особливості розвитку й проаналізувати монументальні та станкові твори сучасних скульпторів Тернопільщини, як важливої частини національної культури.

Для досягнення мети необхідно:

- вивчити основну джерельну базу за темою дослідження;
- простежити основні тенденції розвитку і проблеми сучасної скульптури;
- проаналізувати сучасні новаторські пластичні пошуки тернопільської скульптури;
- з'ясувати особливості творчості провідних тернопільських митців, які працювали у сфері просторового мистецтва.

Об'єктом дослідження є розвиток скульптури на Тернопільщині.

Предметом дослідження є художньо-стилістичні особливості та новаторські концепції взаємодії пластики і простору в сучасній скульптурі Тернопільщини.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Територіальні межі охоплюють територію Тернопільської області.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: опису – при зборі та первинній науковій обробці матеріалу; аналізу – для всебічного дослідження різних видів мистецтва у творчості скульпторів Тернопільщини; історичний – для визначення основних етапів творчості скульпторів Тернопільщини; узагальнення – для створення цілісної картини творчої діяльності скульпторів Тернопільщини; системності – у розкритті творчої діяльності скульпторів Тернопільщини, як складової національного українського мистецтва; порівняння – для зіставлення окремих соціокультурних явищ, зокрема мистецьких з виявленням їх схожості та відмінностей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше комплексно досліджено розвиток та художньо-стилістичні особливості сучасної скульптури Тернопільщини. У науковий обіг введено низку маловідомих творів сучасної скульптури Тернопільщини.

Практичне значення роботи полягає у тому, що її матеріали можуть бути використані в курсі лекцій з історії мистецтва, а також для написання монографії з історії українського мистецтва, підготовки +каталогів, методичних розробок тощо.

Структура та обсяг роботи. Робота містить вступ, три розділи, висновки, список використаної літератури та додатки. Основний зміст викладено на 63 сторінках.

РОЗДІЛ І. ІСТОРИОГРАФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ

Вивчення та систематизація української скульптури в контексті західної монументальної пластики дійсно має велике значення для розуміння та апреаціяції культурних та художніх досягнень України

Вивчення та розуміння тенденцій розвитку сучасної української скульптури, в умовах глобалізованого полікультурного світу є надзвичайно важливим завданням, де варто розглянути й систематизувати найцінніше з набутого творчого досвіду, який може стати міцним фундаментом для інноваційних пошуків і нетривіальних рішень в майбутньому. Незважаючи на велику кількість і різноманітність мистецько-вартісних творів сучасної української монументальної скульптури на теренах Тернопільського краю, спеціального комплексного дослідження трансформації пластичного формотворення і визначення його місця у всеукраїнському культуротворчому досвіді не простежується.

Розуміючи, що аналіз мистецьких подій відбувається в "недалекому минулому" або "сьогоденні", й зважаючи на те, що з історичної перспективи цей процес ще не завершився, можна виокремити деякі ключові аспекти цього підходу :

Динаміка та Зміна:

Важливо розуміти, що мистецькі тенденції й події можуть швидко змінюватися в сучасному світі. Аналізуючи їх в недалекому минулому чи сучасності, ми маємо змогу вловлювати динаміку змін, яка дозволяє краще розуміти розвиток мистецтва.

Вплив Сучасних Подій:

Оскільки аналіз відбувається в реальному часі, варто враховувати вплив сучасних подій на мистецтво. Це може бути реакцією на соціальні, політичні, економічні або екологічні події, що робить аналіз більш актуальним.

Інтерактивність та Публічний Діалог:

Сучасні медіа та інтернет надають можливість для широкого публічного обговорення мистецьких творів навіть під час їхнього створення. Це може забезпечити інтерактивність та широкий публічний діалог, що впливає на сприйняття та розуміння мистецтва.

Незавершеність Процесу:

Факт, що процес ще не завершився, дозволяє аналізувати не лише результати, але і сам процес творчості. Це може розкривати етапи розвитку мистецтва та стратегії митців.

Сучасні Засоби Вираження:

У контексті "сьогодення" митці частіше використовують сучасні технології та нові матеріали, для глибшого і більш якісного вираження своїх ідей. Нерідко це включає в процес використання мультимедіа, віртуальної реальності, інтерактивних інсталяцій та іншого.

Такий підхід до аналізу мистецьких подій може дати глибше розуміння самого процесу творчості та його взаємодії з сучасним світом. За його допомогою також отримуємо можливість сприймати мистецтво в більш гнучкий та актуальніший спосіб, зважаючи на сучасні реалії і динаміку культурного середовища.

В такий спосіб, порівняння подій і мистецької творчості з різних хронологічних меж, може виявити певні труднощі в плані об'єктивності та теоретичних міркувань. З іншого боку, спостереження за сьогоdnішніми мистецькими подіями наближає нас до обговорюваної теми та сприяє детальному науковому аналізу.

Дослідження розвитку української та регіональної скульптури у різних контекстах та концептуально-проблематичних розрізах досі не було у сфері зацікавлення вчених. Перелік наукової літератури, дотичної до теми даного дослідження — доволі скромний, беручи до уваги тільки Тернопільську область. На сучасному хронологічному зрізі можемо виокремити монографії, публікації, каталоги, статті у наукових журналах українських дослідників, які розглядають проблематику української монументальної скульптури. В

українській мистецтвознавчій науці трапляється доволі мало прикладів досліджень з цієї тематиці, більшість яких позначаються на рівні статей, які не завжди характеризуються системністю відображення відповідних тенденцій, а зосереджуються на окремо вибраній проблематиці, або творчих особистостях. Зокрема, торкалися аналізу сучасної скульптури України, зокрема Тернополя й тенденцій у мистецтві другої половини ХХ століття українські дослідники Я. Гніздовський, О. Голубець, Є. Удін, Д. Корсунь, Т. Удіна, Л. Лисенко, С. Лупій, І. Міщенко, Ю. Онух, І. Дуда, Т. Стецько, Г. Сидоренко, Д. Степовик, Г. Стельмащук, О. Федорук, Р. Шмагало, Р. Яців та інші.

Це вражаючий перелік дослідників, які займалися аналізом сучасної скульптури в Україні та, зокрема, в Тернопільському регіоні. Їхні праці мали досить вагомий вплив на становлення й подальше вивчення тенденцій у мистецтві другої половини ХХ століття.

Аналіз публікацій показав, що тема скульптури Тернополя, зокрема у її неklasичному вигляді, в українському мистецькому просторі ще малодосліджена, та, в основному, відображена у мистецьких виданнях, небагатьох статтях і монографіях.

В поданій магістерській роботі використано джерела українських дослідників. Одним з таких джерел є дослідження І. Дуда – Тернопільський обласний художній музей. Скульптура. Ч. I. (2007. — 144 с.; співавтор О. Войтович та ін.).

Скульптура Тернополя XVIII-XXI ст. І. Дуда, описана мистецтвознавцем як і наявна існуюча так і втрачена чи знищена роками .

Зокрема, важливими джерелами стала стаття: Скульптори з різних куточків України створили у Тернополі 12 дивовижних робіт, Побачене дивує і заворожує: сім'я із Тернопільщини створює казкові скульптури. Автор: Віталій Чемерис.

Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2008. Зокрема в дослідженні описані найвідоміші Тернопільські Скульптора періоду ХХ-XXI ст. які проживали та працювали в межах області. Описані такі автори як :

Роман Вільгушинський, В.Мельник, О.Котик, Б.Рудий. Ці майстри знають, як класичну манеру подання художнього образу, так і модернову. Багато сучасних художників вірять, що вистачить вмінь працювати з існуючими формами, й що знання анатомії, особливо людського тіла, не надто неохідне. В теперішньому часі ми спостерігаємо своєрідну тиху реакцію на таке ставлення до мистецтва. Різні митці зауважили, що модерне мистецтво, в гонитві за суто оптичними вартостями, надто занедбало духовні аспекти буття, які заворожували людину ще від найдавніших часів: людські турботи, радощі, витривалість та страждання – все те, що формує людську натуру.

Стаття Олександр Булава 2021 року "Історія пам'ятників Тернополя" велика кількість цікавих історій про створення і реалізацію пам'яток. Цікаві факти про скульпторів пов'язаних з тими скульптурами.

Також значно допоміг в дослідженні каталог-фотоальбом Центру пам'яток Тернопільщини – "Сакральна скульптура Тернопільщини". Над каталогом автори працювали протягом 13 років, в ньому описано понад 500 різних монументів, пов'язані з сакральними пам'ятками регіону. Також зможете зазирнути в найдавніші, і найцінніші в історичному та мистецькому плані скульптури Тернопільської області. В книзі міститься загальна систематизована інформація про всі пам'ятки й детальніші відомості про кожну окрему скульптуру.

Національний заповідник "Замки Тернополя" є унікальним культурним об'єктом, який зберігає історичні та культурні цінності регіону. Опис колекції сакральної скульптури XVIII-XIX ст. складається у фондах заповідника, зокрема, містить про значення та розмаїття мистецтва того часу. Сакральна скульптура, яка включає в себе релігійні та церковні твори мистецтва, часто є важливою складовою культурної спадщини. Такі твори можуть представляти різні стилі та техніку, а їх створення пов'язане з високим рівнем релігійної, соціальної та художньої діяльності того періоду. Це надзвичайно цікава і важлива інформація про формування колекції сакральної скульптури у фондах Національного заповідника "Замки Тернопілля". Спостереження, що колекція

включає твори майстрів-самоуків, різьбярів-ремісників XVIII-XIX століть, а також роботи відомого скульптора Антона Осинського, робить її ще більш унікальною та різноманітною.

Джерельну базу магістерського дослідження склали в першу чергу конкретні твори митців, скульптури встановлені у публічному просторі й ті, які зберігаються у приватних колекціях колекціонерів чи митців. Також, джерелом дослідження є певні твори виставок та симпозіумів скульптури, пам'ятники культурного значення та роботи митців виставочного сучасного мистецтва. Фото, монографії, у яких показана творчість конкретних митців, каталоги, інформаційні буклети, матеріали з мережі Інтернет тощо.

Значну візуальну частину магістерської формують твори, створені в певних хронологічних межах тернопільськими митцями на відкритому просторі чи у спеціальних локаціях виставкових залів. До них зараховуємо твори, які відображають важливу цінність для мистецтва, та, насамперед, тернополян.

Великою віхою візуальних джерел є монументальна скульптура тернопільських митців, пік творчості яких припадає на період XX-XXI століття. Розвиток традиційного монументального формотворення у скульптурних пам'ятниках для міського простору та робіт камерно-виставкового характеру може відобразити не лише естетичні, але й соціокультурні та політичні тенденції сучасного мистецтва.

Важливою базою візуальних джерел дослідження стали твори сучасних українських митців, експоновані на численних виставках. Серед них варто виділити: «Виставки в Тернопільській спілці художників», пленер «Камінь.Алегорія» 2013р., який провели для того, щоб залишилась спадщина, щоб представлені шедеври могли бачити наступні покоління. До уваги беруться персональні та колективні виставки, симпозіуми та проекти скульптури в широкому діапазоні мистецьких практик.

Найбільшу групу візуальних джерел складають роботи сучасних тернопільських художників, у творчості яких викристалізовується виразна

авторська пластична методологія і особистісний стиль. Кількість джерел дослідження, охоплює твори від фігуративної скульптури з реалістичною формою до інсталяцій з мінімалістичними виражальними засобами. Підхід спрямований на фіксацію наявності монументального формотворення. як наскрізноз'єднувальний критерій для аналізу творчості В. Вільгушинського, Мельника, Б. Котика, П. Гавраса, П. Подолець, С.Кляпетура, Пелипяка, Б.Рудого, М.Шевчука та інших. Скульптурні роботи згаданих митців знаходяться у музейних збірках у різних країнах світу. Цікавим джерелом інформації для цього дослідження є інтерв'ю, взяті у сучасних тернопільських скульпторів – Р. Вільгушинського й О. Котика. Велику частину друкованих джерел займають каталоги творчих робіт митців, виставок, проектів та симпозіумів. Серед них чільне місце займає каталог скульптури Р. Вільгушинського, який підсумовує його творчу виставку. Невід'ємною частиною цієї групи джерел є каталоги з симпозіуму «Подільня Арт», 2022 р., що вже 2 роки відбувається у місті Тернополі. Цікавим є те, що я особисто працював на цьому пленері, поряд з відомими скульпторами, отже маю змогу використати здобутий досвід й знання, ґрунтовно представляючи їх у своєму дослідженні.

В процесі дослідження я відвідав приватну майстерню народного художника України Романа Вільгушинського, де був вражений незліченною кількістю скульптур, ескізів різної тематики й виконаних в різних стилях. Також вражає неабияка різнобарвність й різноманітність матеріалів, з яких виконані роботи, особливої уваги заслуговують шедеври, створені з різних видів каменю, дерева, металу, бронзи, бетону, гіпсу, глини, пластику. Цікавим було послухати про творчий шлях скульптора.

Пощастило мені побувати і попрацювати у визначному місці, де працювали всі художники міста – в "Художньому фонді". Варте уваги те, що приміщення фонду вже завалилося, проте, все ж деякі твори і доробки митців залишились в ньому цілими й неушкодженими. Підсумовуючи, можу додати,

що я був останнім молодим скульптором, що працював в тому приміщенні. Це славнозвісне місце, де створилася майже половина скульптур міста.

Вагомим джерелом дослідження стали інтернет ресурси, електронні та спеціалізовані інтернет-видання, персональні веб-сайти митців, які репрезентують тематику монументальної скульптури та проблеми сучасного тривимірного мистецтва. У поданих джерелах знаходимо чимало матеріалів, присвячених тематиці нашого дослідження, як візуально-фактологічного, так й аналітичного.

Як висновок, варто зауважити важливість досліджень, проведених дослідниками в галузі сучасної скульптури в Україні, зокрема в Тернопільському регіоні. Ці окремі праці мали значний вплив на розвиток і вивчення тенденцій у мистецтві другої половини ХХ століття.

З аналізу публікацій видно, що тема скульптури Тернополя, особливо в неklasичному вигляді, залишається слабодослідженою в українському мистецькому контексті. Її представлення обмежується декількома мистецькими виданнями, обраними статтями та монографіями, що вказує на потребу в подальших дослідженнях та більшій увазі до цієї теми.

Отже, хоча деякі аспекти сучасної скульптури Тернополя відображені у вже існуючих виданнях, виявляється потреба в більшій кількості досліджень, щоб глибше розкрити цю тему та внести вагомий внесок у розвиток українського мистецтва.

РОЗДІЛ II. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СКУЛЬПТУРИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

2.1 Розвиток скульптури на Тернопільщині у ХХ столітті

Історико-культурна спадщина є одним з найцінніших надбань людства, важливим елементом розвитку історичної свідомості та чинником, що впливає на формування єдиної національної ідентичності та утвердження об'єднуючих цінностей у суспільстві. Пам'ятки історії є свідками минулих подій, що відбувалися в різні епохи. Вони зберігають спогади про економічні, соціально-політичні та культурні трансформації, які впливали на формування нації.

Тернопільщина є унікальним культурним середовищем, де злилися воедино різні прояви людської діяльності, від найдавніших часів до сьогодення. Всі ці історичні та культурні аспекти надають регіону особливого колориту. Численні об'єкти історико-культурної спадщини, включаючи незліченну кількість сакральних пам'яток, замків і фортець, музеїв та скульптур, роблять регіон особливо привабливим для поціновувачів мистецтва.

На початку ХХ ст. пожвавився мистецький рух в Україні, що вплинуло на подальший розвиток української скульптури. Вже у першому десятилітті з'являються молоді майстри, котрі виявили в своїй творчості чимало сили, енергії, поривів та класичного світовідчуття. Цей час ознаменувався іменами скульпторів, які здобули європейську славу.

Зазначається, що українська скульптура вирізняється навіть на тлі геополітичного розколу. Це вказує на те, що мистецтво слугувало не лише для вираження культурних та національних рис, але і могло відзначити певні відмінності у розвитку мистецтва в різних частинах країни.

Скульптори Східної України володіли глибоким розумінням основних європейських тенденцій у мистецтві, проте особливі суспільно-політичні умови розвитку обумовлювали вибір скульпторами реалістичних і пізньокласицистичних засобів вираження. Скульптори цього регіону взяли на

озброєння ідеї Пролетаріату, що акцентує увагу на соціальному і політичному аспектах мистецтва.

Митці Західної України розвивали свою творчість, звертаючись до стилів, які можуть бути характерними для більш передового чи експресивного мистецтва, такого як сецесія та неоімпресіонізм.

Нове розуміння сукупності мистецтв заклало підвалини національного дизайну цього періоду, який завдяки універсальності мислення значно розширив усвідомлення ролі та функції скульптури в художньому просторі, збагатив форми та засоби образної виразності, активно впроваджував колір. Так, набули поширення архітектурно-фігурні прикраси у вигляді оголених фігур, інтер'єрні форми портрета. Скульптура була включена в різноманітні предмети побуту, включаючи годинники, світильники, попільнички, дзеркала та меблі.

Скульптура Західної України засвоїла західноєвропейський варіант модерну. Модерн спирався на різноманітні традиції та стилі від архаїки, середньовіччя, бароко, рококо, але й цікавився орієнталізмом, використовував народні пластичні засоби виразу (як у ранніх творах М. Паращука).

Скульптор Михайло Паращук народився у селі Варваринці Тербовлянського району на Тернопільщині, але більшість життя провів за межами України. Його творчий шлях почався з навчання. Михайло навчався мистецтву скульптури в академіях у Кракові, Відні, Львові й Парижі. Серед його викладачів були знамениті майстри Огюст Роден, Рауль Верле, Еміль Антуан Бурдель.

Поширення неокласицистичних рис модерну в монументальній скульптурі демонструють проби Михайла Паращука, разом з А. Попелем, завдяки чому споруджено пам'ятник А. Міцкевичу у Львові в 1905 році. Надалі скульптор використовує широкий стилістичний діапазон. Неокласицистичні принципи втілює М. Паращук у портретах "В. Пачовський" (1906), "С. Людкевич" (1907), "С. Пшибишевський" (1909), "Б. Лепкий" (1915), переходячи до декоративно-узагальненої площинності ар-деко в портреті

"Адам Коцка" (1907). Його статуетки "Танець", "Вугляр" (обидві 1907), "Самітна", "Правда" (1908), "Без потіхи" (1909), "Після" (1910) синтезують символізм і "закопанську" сецесію, а портрети 1906 року "В. Стефаник", "П. Карманський", "М. Яцков" і "Старий", 1908 - дотичні до імпресійної манери ліплення.

На пошану скульптора у Тернополі є вулиця, що носить його ім'я та ВПУ № 4, де створено музей М. Паращука.

У збірці Художнього музею є кілька творів скульптора: в постійній експозиції представлено «Автопортрет» 1942 р.(рис.2.1), а на виставці, приуроченій до 140- річчя М.Паращука – два рельєфи: «Вершник»(рис. 2.2.) і «Сатир» (1960-і рр.).

Розвиток скульптури на Тернопільщині в ХХ столітті характеризується наступними етапами:

1) Перший етап (1919-1945 рр.) – початковий етап, на якому скульптура розвивалася під впливом європейських мистецьких течій, зокрема модернізму, експресіонізму та конструктивізму.

2) Другий етап (1945-1991 рр.) – період радянської окупації, який характеризується ідеологічним тиском на мистецтво. На цьому етапі скульптура розвивалася в рамках соцреалізму. Скульптори цього періоду здебільшого працювали над монументальними творами, присвяченими історичним подіям та політичним лідерам.

3) Третій етап (1991- дотепер) – період відновлення незалежності України, який характеризується розквітом скульптури. На цьому етапі скульптори Тернопільщини працюють у різних жанрах і стилях, зокрема в реалістичному, модерністському, постмодерністському та інших.

Відомим скульптором-представником першого етапу є Аполлінарій Гловінський – польський художник і скульптор, член Товариства заохочення красних мистецтв (від 1938 — член управи), а також член Спілки професійних митців-скульпторів. Народився митець 1 травня 1884 року у Тернополі (на той час Королівство Галичини та Володимирії, Долитавщина, Австро-Угорщина).

16 грудня 1923 р. було відкрито скульптуру Гловінського у Тернополі – пам'ятник Адамові Міцкевичу (рис 2.3) на вулиці, якій присвячено його ім'я (нині бульвар Т. Шевченка), на жаль, пам'ятка була зруйнована 10 жовтня 1940 р. [31].

Ще одна скульптура – «Кінний пам'ятник» Ю. Пілсудському — на площі Собеського (нині – Майдан Волі, Тернопіль), відкритий 11 листопада 1935 р, проте зруйнований 6 січня 1940 р.

За часів радянської епохи було встановлено значну кількість пам'ятників, меморіальних та анотаційних таблиць. Багато з цих об'єктів були політизовані та мали ідеологічне спрямування, відображаючи радянські цінності та ідеї. Більшість з них була демонтована на початку 1990-х років, коли Україна набувала незалежності та тоді, коли пройшов період дерадикалізації й декомунізації. Цей процес був частиною загальної тенденції у багатьох країнах колишнього Радянського Союзу, який мав за мету позбавити символів комунізму та радянської ідеології в пострадянській період. Демонтаж таких пам'ятників був символом стрімкого переходу до нового етапу в історії країни та її бажання відокремитися від радянської спадщини.

У місті було 6 пам'ятників В. Леніну – статуї та бюсти; найголовніший з них був встановлений у центрі площі Свободи і був твором скульптора О. Робертмана. Цей пам'ятник встановлено 5 листопада 1967 року, але демонтовано 8 серпня 1990 року[31].

Пам'ятник Тарасові Шевченку, який був встановлений у парку в СРСР у 1952 році та виготовлений із бетону, був знятий. Натомість, 9 березня 1982 року в сквері, біля обласного драматичного театру була встановлена інша статуя Тараса Шевченка, виготовлена з карбонової міді та створена скульптором Михайлом Невеселим.

Микола Васильович Невеселий — український скульптор, родом з Луганщини, який жив та працював на Тернопільщині. Невеселий є автором низки скульптур ХХ століття [17,с.359].

Серед творів:

- станкова скульптура «Верховинка» (1977, дерево, 40×30×25)[1],

Пам'ятники у Тернополі:

- Тарасові Шевченку (1982) (рис 2.4)
- Герою Радянського Союзу М. Пігареву (1984), парк Слави (нині Старий Парк),
- Ярославові Стецьку (1998)

Пам'ятники в інших населених пунктах:

- пам'ятник Герою Радянського Союзу М. Пігареву (1984) в с. Ангелівка;
- пам'ятник Тарасові Шевченку в місті Почаїв (1993);
- пам'ятники воїнам-односельцям (1989) і Тарасові Шевченку (1992) у смт Велика Березовиця;
- пам'ятник Тарасові Шевченку в смт Великі Бірки (1995);
- галерея (горельєфи) державотворців у м. Монастириська (1997).

Пам'ятник Тарасові Шевченку в Тернополі, виконаний із бронзи та розташований на гранітному постаменті сірого кольору. Висота скульптури становить 2,8 метра, а постамента – 1,2 метра. Скульптура не тільки відтворює фізичні риси великого поета, але й намагається передати його внутрішній світ і емоційний стан. За допомогою позиції, виразу обличчя та пізнання на вигляд руки скульптори створили живий і вражаючий образ Тараса Шевченка [17,с.359].

Пам'ятник Олександрові Пушкіну в Тернополі був колишнім пам'ятником радянського періоду, розташований у сквері по вулиці В. Чорновола (раніше відомому як "Сквер Пушкіна"). Авторами пам'ятника стали скульптори Макар Вронський, Олексій Олійник та Олександр Скоблiков. Створений у стилі соцреалізму, пам'ятник був встановлений під час радянської епохи, коли влада активно пропагувала комуністичні ідеї та культу особистості, зокрема й відомих російських постатей, таких як Олександр

Пушкін. Пам'ятник, як подають радянські довідники, встановлений 1959 року. Насправді ж, рішення про його спорудження, за інформацією обласної інспекції охорони пам'яток історії і культури, міськвиконком ухвалив тільки 11 лютого 1960 р., а відкрили його в 1961-му.

Зазвичай такі пам'ятники були демонтовані або перетворені під час декомунізації та видалення радянських символів, які в Україні почалися в середині 2010-х років. Однак він один з нечисленних пам'ятників радянського періоду, який донедавна був в місті.

Після російської агресії 2014 року в Тернополі почали ініціювати знесення пам'ятника, проте демонтували лише після початку повномасштабної війни - 8 квітня 2022 року.

Садовник Василь Петрович – видатний скульптор у галузі станкової і монументальної скульптури, в портретному жанрі. Період його творчості охоплює другий та третій етапи. Основні роботи:

- скульптурні портрети А. Бобровського (1980), А. Кживонь (1979), В. Гнатюка (1987);
- пам'ятники — Б. Лепкому (1992, с. Крогулець Чортківського району), Борцям за волю України (1996) та Володимирові Великому (2001, обидва — м. Ланівці), о. М. Михалевичу (освячений 2001, с. Чернелів-Руський Тернопільського району), чорнобильцям (м. Тернопіль, парк Національного відродження);
- скульптурна композиція «Материнський поклик» (співавтор із К. Сікорським; м. Тернопіль, парк Слави)(рис. 2.5) [17,с.378].

Серед меморіальних таблиць на фасадах будівель, із якими пов'язані історичні події, імена видатних діячів української культури, залишилися:

- І. Франку і В. Стефанику (1963, 1976) на вул. Й. Сліпого,
- І. Франку (1963) на вул. К. Острозького,
- М. Костенку (1983) і М. Лисенку (1991) на вул. Гетьмана Сагайдачного,

- Лесю Курбасу (1987) і В. Барвінському (1989) на вул. Качали,
- В. Гнатюку (1989) на вул. його імені,
- Юліанові Опільському (1989) на вул. Камінній,
- Станіславові Дністрянському (1989) і групі діячів української культури (1989) на бульварі Т. Шевченка,
- О. Вітошинському і В. Стефанику (1991) на вул. Юліана Опільського,
- Михайлу Юрківу (1995, на будинку Обласної філармонії),
- пам'яті євреїв-тернополян (1992) на вул. Руській.

Їх автори — тернопільські скульптори І. Мулярчук, В. Садовник, К. Сікорський, І. Козлик, О. Маляр, Д. Пилип'як та інші. Виконані на плитах із мармуру, штучного каменю, металу, переважно з барельєфами, карбовані на міді.

Після проголошення незалежності України в Тернополі відкрито багато пам'ятників і пам'ятних знаків. Українські скульптори на Тернопільщині працювали в різних стилях,

Серед монументів відриті статуї і погруддя::

- І. Франку на вул. Гетьмана Сагайдачного (28 травня 1995, карбована мідь; скульптор І. Сонсядло),
- Я. Стецьку на початку бульвару Т. Шевченка (15 листопада 1998, бронза; скульптор М. Невеселий),
- Б. Хмельницькому на території військової частини (22 червня 1999, карбована мідь; скульптор Р. Вільгушинський),
- В. Гнатюку перед головним корпусом ТНПУ (8 жовтня 1999, бронза; скульптор В. Мельник),
- А. Шептицькому у сквері на вул. Січових Стрільців (28 жовтня 2001, карбована мідь; скульптор П. Головчак)
- Й. Сліпому перед Архікатедральним собором Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці (27 серпня 2004, карбована мідь; скульптор Р. Вільгушинський).

- 2-й кінний пам'ятник в історії міста — королю Данилові Галицькому на Майдані Волі (5 жовтня 2002, карбована мідь; скульптор Б. Рудий).

Окрім цього протягом останніх 30-років Тернопільськими скульпторами було створено пам'ятники таким видатним постатям як: Іванові Франку, Данилові Галицькому, Богданові Лепкому, Степанові Бандері, Андрею Шептицькому, Ігорю Гереті, Василеві Стусу [31].

2.2. Постмодернізм в скульптурі періоду незалежності України

В історії українського мистецтва можемо простежити періоди, які вирізняються особливими ідейно-художніми зрушеннями, які змінюють усталені естетичні виміри.

Кінець 1980-х та початок 1990-х років в Україні визначаються особливими ідейно-художніми зрушеннями, які стали результатом завершення радянської епохи та вибуху творчості в нових умовах, пов'язаних із створенням незалежної держави.

Тривалий період радянської влади супроводжувався обмеженням творчої свободи художників та визначався ідеологічним контролем над мистецтвом. Коли народ України проголосив свою незалежність у 1991 році, це стало критичним моментом для розвитку українського мистецтва.

Художники отримали більшу свободу виразу своїх ідей та поглядів, оскільки відпала необхідність відповідати радянським ідеологічним обмеженням.

Митці експериментували з різними художніми стилями та формами, включаючи сучасні тенденції та традиційні техніки. Молоді художники виходили на передній план, вносячи свіже та інноваційне бачення українського мистецтва. Нове покоління, отримало назву «нова українська хвиля»

Можна сказати, що саме з цього часу «український культурний простір» став чи не головною темою мистецтва, привертаючи увагу до особливостей національного та регіонального контексту» [26, с. 189].

Пов'язуючи ідеї своєї творчості з проблемами постмодернізму, митці «нової хвилі» заклали пласт сучасного українського мистецтва, основною метою якого була генерація нових сенсів, ідейно-пластичних концепцій, спрямованість на особистісно-суб'єктивні креативні рішення автора, які заперечували шаблонність пов'язану із держзамовленнями [26, с. 189].

Постмодернізм характеризується “ентропійним” станом культури, відзначеним есхатологічними настроями, еkleктичним змішанням художніх мов, взаємопроникненням стилів, вторинністю образів, іронічним відношенням художника до них і самоіронічним – до себе. Постмодернізм у мистецтві означає відхід від модерністського екстремізму і нігілізму, осмислення і синтез досвіду всіх попередніх мистецько-стильових традицій.

Постмодерністи, завдяки гіркому історичному досвіду, переконалися у марності спроб поліпшити світ, втратили ідеологічні ілюзії, вважаючи, що людина позбавлена змоги не лише змінити світ, а й досягнути, систематизувати його, що подія завжди випереджає теорію. Прогрес визнається ними лише ілюзією, з'являється відчуття вичерпності історії, естетики, мистецтва. Реальним вважається варіювання та співіснування усіх (і найдавніших, і новітніх) форм буття.

Незважаючи на складні умови для розвитку, постмодернізм майстерно укорінив свої основні положення на теренах України. Першим аспектом впливу нового світоглядно-мистецького вектора на вітчизняну культуру є процеси глобалізації, з якими пов'язані сучасні тенденції розвитку культури.

На початку 2000-х ситуація в українському арт-просторі змінюється. З середовища, сформованого віковими традиціями та освяченого незаперечністю авторитетів, вийшла плеяда художників, які створили новий вигляд українського мистецтва, що змінили його русло та перебіг течії. Маючи за спиною академічний вишкіл і пройшовши міцну традиційну школу, вони пішли шляхом відмови від традиціоналізму, найчастіше – шляху протистояння йому, створивши власну, альтернативну реальність, в якій отримали порятунок багато представників молодії генерації художників. І ця

професійна спільнота, об'єднана інакодумством, часто – бунтарством та всезапереченням, почала пропагувати нове та свіже, декларуючи свободу самовираження та чітко відстежуючи різницю між відданістю традиціям та застарілими поглядами, відсутністю розвитку. Для таких особистостей, яких ставало все більше, теж потрібен був форпост, під егідою якого можна було б поєднувати всі творчі віяння, схильні до нового та нестандартного, що назрівало давно і лише у 2001 р. отримало свою матеріалізацію. У 2001 р. в Києві було створено Інститут проблем сучасного мистецтва, ініціатором, ідеологом та директором якого став Віктор Сидоренко. Саме ця структура, більшою мірою завдяки Сидоренку, швидко стала ідеологічним форпостом молодій генерації української арт-еліти [10, с. 105].

Вітчизняна культурологиня О. Петрова зазначає: «В українському мистецтві межі ХХ–ХХІ ст. Віктор Сидоренко як постмодерніст виявився унікальним у методі спілкування з минулим. Він не грає з ним заради самої гри. На відміну від колег, які послуговуються у власній творчості типологією постмодерністських трансформацій (колажуванням, цитуванням, довільним міксуванням форм минулих стилів, глузливим пересмішництвом, зниженням та іншим), В. Сидоренко у стосунках із традицією радянського тоталітарного мистецтва вдається до вівісекції останнього (ментальності доби) задля духовного вивільнення від його моделей. У власних проектах (фото, нові технології у скульптурі, використання можливостей лазера, нестандартних матеріалів та ін.) він декларативно спрямований у майбутнє. Інноваційність є творчою метою цього художника та провідником його евристичної енергії. Але його підсвідомість надто міцно утримує моделі радянщини, проти яких Сидоренко бунтує. [10, с. 33].

Як стверджують дослідники, українська скульптура відчула себе самодостатньою складовою світового, зокрема європейського, культурно-мистецького простору, лише з другої половини 1980-х років, «дивовижним чином усвідомлюючи на власному концентрованому досвіді ті різноманітні формотворчі принципи, на опрацювання яких пішло в інших країнах майже

сто років еволюційного розвитку. Втім, можливість повноцінно теоретично осмислити доробок вітчизняної пластики останніх двох десятиріч для мистецтвознавців, що фахово досліджують скульптуру, з'явилась тільки тепер, коли численні фрагменти, а саме — індивідуальні міфології формотворення, зійшлися у більш-менш цілісну картину». Саме у 1990-х роках почали проявлятися найсміливіші експерименти українських скульпторів, зокрема молодого покоління.

У сучасній скульптурі спостерігається тенденція відходу від соціальної зобов'язаності та зосередження на декоративних та камерних аспектах, що може призвести до втрати монументальності як принципу мислення.

Монументальність в мистецтві зазвичай асоціюється з великими, вражаючими розмірами та владарюючим присутністю у визначеному просторі. Вона може виражати сили, ідеї та важливі аспекти суспільства чи культури. Однак, сучасна скульптура віддає перевагу декоративності та камерності.

Декоративна скульптура створює тісні, інтимні зв'язки між глядачем і твором мистецтва, але при цьому втрачається можливість враження величезного простору, яке характерне для монументальних скульптур.

Сучасні художники можуть обирати форми вираження, які найкраще відповідають їхнім творчим намірам і сприйняттю сучасного світу. Перехід від монументальності до камерності відкриває нові можливості для творчості та сприяти виникненню різноманітних та експериментальних підходів до скульптурного мистецтва.

Якщо раніше скульптура частіше використовувалася у вигляді меморіалів чи пам'ятників, то останнім часом спостерігається тенденція використання скульптури в декоративно-концептуальних цілях.

Сучасні скульптори об'єднують сучасні традиційні техніки з новаторськими підходами, створюючи твори, які відзначаються якістю та оригінальністю. Такий синтез надає їм можливість виражати індивідуальний та сучасний погляд на мистецтво.

На думку К. Синицького питання монументальної скульптури — це питання складне, оскільки змінюються історичні та соціальні умови, за якими скульптура просто не встигає. Вона має бути мобільною, а сьогодні можемо спостерігати певну законсервованість, відсутність цільності (у деяких випадках твори вдалі, а в деяких ні). Можливо, це наслідок зміни ситуацій: після радянської епохи ми потрапили в інший вимір, і соціальний злам відбувся, а культурний наче завис у повітрі й немає виразних і потужних кроків уперед [29, с. 90].

Скульптор Н. Білик вважає, що у нас немає проблем із традицією й не слід від неї відмовлятися. Класична тема потребує класичного вирішення. На думку митця не завжди потрібне «вишкіряння» в оригінальності у сенсі трактування, бо такі починання й спроби виглядають нещиро і театральні. Все-таки скульптура вимагає виваженості, грамотності, й за цим варто стежити, щоб не перетворити її на атракціон. Є певні теми й постаті, у яких Н. Білик не відходив би від класичних (у хорошому сенсі цього слова) взірців, адже сучасне не означає щось незвичайне, сучасне — це погляд сучасника на якусь тему [29, с. 89].

За твердженням К. Синицького, якщо говорити про класичні образи відомих діячів та історичних постатей таких як Т. Шевченко, Л. Українка та ін., слід констатувати те, що стереотип образу настільки вже відпрацьований часом, що важко віднайти у класичній мові та класичними засобами якість інше бачення. Митець вважає, що в принципі немає заборонених тем. Якщо, умовно кажучи, скульптор бачить певний образ «кубом», то нехай так і буде. Адже художник має право на власне бачення [29, с. 90].

Отже, можна виділити такі основні риси постмодернізму в скульптурі періоду незалежності України:

- Постмодернізм у скульптурі часто характеризується використанням різноманітних стилів, форм і матеріалів. Скульптори можуть поєднувати елементи різних епох та стилів, створюючи еkleктичні композиції.

Також важливою є інтертекстуальність — відсилання до інших художніх творів, культурних символів чи історичних подій.

- Скульптури можуть висловлювати гумор та іронію, часто використовуючи несподівані або нестандартні матеріали для створення творів.
- Скульптури постмодернізму можуть відображати рефлексію над сучасністю, висловлювати соціокультурні аспекти, політичні чи ідентичні виклики, що стикаються суспільством.

Серед скульпторів Тернопільщини, творчість яких припадає на перехідний кінець ХХ – початку ХХІ століття період та була обрана до розгляду у цьому дослідженні, описано діяльність таких авторів, як: Р. К Вільгушинський, Б.Б. Гірний, В.В. Лупійчук, О. С. Маляр, В. М Мельник, І.Г. Мердак, Я. М. Мотика, І.М. Мулярчук, Б.І.Рудий. А також скульптори ХХ століття – П.А. Гаврас, О.Б. Котик.

Вибір поданих скульпторів вмотивований тим, що ці визнані в Україні й за кордоном митці прагнуть у своїй творчості до монументальної узагальненості та прояву свого ставлення до позачасових філософських проблем, серед яких присутня й проблема людини. Цей ряд митців належить до одних з найзнаковіших українських скульпторів досліджуваного періоду та регіону, які, беручи концепційне начало у скульптурі модернізму, намагаються шукати нові форми, поступово утверджувати нове бачення світу через призму української культури.

2.3. Особливості розвитку скульптури Тернопільщини в контексті суспільно-політичних процесів України.

Розвиток скульптури на Тернопільщині, як і в інших регіонах України, тісно пов'язаний із суспільно-політичними подіями та культурними тенденціями.

Після проголошення незалежності України скульптура на Тернопільщині отримала більшу творчу свободу. З'явилися нові можливості для вираження національної ідентичності та культурного спадку. Художники

почали експериментувати з різними стилістичними напрямками та матеріалами. У контексті пострадянської епохи скульптори на Тернопільщині та в інших регіонах України виявили інтерес до відродження та утримання національних традицій у мистецтві. Елементи фольклору, національні символи та історичні теми стали популярними у скульптурному мистецтві.

З розвитком незалежності та поглибленням національного самоусвідомлення з'явилося більше меморіальних та пам'ятних композицій, присвячених визначним подіям та видатним особистостям української історії.

Тернопіль багатий своїми скульптурами, які з'явилися у місті в різні роки та століття. Багато митців родом з Тернопільщини відомі не лише в Україні, але й за кордоном. Також багато європейських митців свого часу відкрили свої твори на Тернопільщині. Культурна скульптурна спадщина цього краю надзвичайно багата, отже ми розглянемо найвідоміші твори митців, й проаналізуємо те, як розвиток скульптури відбувався разом зі змінами в суспільно-політичному житті України.

Гірний Богдан Богданович — видатний український скульптор, який прославився своїми творами в ХІХ-ХХ століттях. Він народився 25 червня 1956 року в с. Супранівці, нині Підволочиського району. Після завершення школи він вступив до Львівської школи прикладного й декоративного мистецтва, яка зараз відома як коледж декоративного та прикладного мистецтва. Отримавши професію чеканника й майстра обробки каменю, Б. Гірний понад 10 років активно вдосконалював свою майстерність. На його творчість сильно вплинуло українське бароко, а також творчість І.-Г. Пінзеля [17,с.339].

До 1987 року він працював у Тернопільському художньому комбінаті Художнього фонду УРСР. Протягом років він також навчався в Київському художньому інституті (нині Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури), де володів основами академічної пластики. На початковому етапі навчання він проявляв творчий потенціал і наполегливість.

У його творчості наштовхуємось на роботи громадянської, лірико-філософської тематики, часто з використанням народнопісенних та фольклорних мотивів. На різних етапах його творчості, робота мала різні стилістичні особливості, відзначені рисами бароко в ранній період, відносним модернізмом та імпресіонізмом пізніше. Основні твори мистця: портрет В. Стуса (1991), пам'ятник жертвам сталінських репресій у м. Самборі Львівської області, композиції «Пам'яті студентів, які загинули під Крутами» (1996), «Танок легенів», «Клич», «Дерево життя», «Вечір», «Пора кохання», «Рівновага», пам'ятні медалі тощо. Він співавтор монументального комплексу Б. Хмельницькому в м. Черкасах (1995). У 1993 році композиція «Пора кохання» та медаль до 100-річчя від часу еміграції українців в Америку експонувалися в Сполучених Штатах Америки. Нині Б. Гірний проживає в США [17,с.339]. Безперечно, душу скульптора смутком огортають трагічні сторінки української історії. Зокрема створив скульптурну композицію «Голодомор», «Я,є!» (рис. 2.6). Бійцям АТО присвятив твір «Воїн волі».

Мистецький образ Олександра Сергійовича Маляра, який є скульптором і членом Національної спілки художників України з 2003 року. Народився у 1955 році в селі Підгайчики - в нинішньому Золочівському районі Львівської області. У 1978 році він завершив навчання у відділі скульптури Львівського училища прикладного мистецтва (сьогодні - коледж декоративного та ужиткового мистецтва). протягом років він здобував освіту у Львівському інституті прикладного й декоративного мистецтва (сьогодні національна академія мистецтв). Починаючи з 1986 року, працює в місті Тернополі, де зосереджується на створенні станкової й монументальної скульптури. Маляр автор меморіальних знаків В. Гнатюку (1988), Юліанові Опільському (1989), Д. Шолдрі (1998), В. Чорноволу (1999; усі м. Тернопіль), пам'ятників Б. Лепкому (1991), Я. Стецьку (2002), І. Горбачевському (2004). У роках мистець виготовив пам'ятні медалі, присвячені Лесеві Курбасу, Б. Лепкому, М. Шашкевичу. У 1998 році скульптор створив погруддя Б. Лепкого (м. Копичинці Гусятинського району) та В. Гнатюка (м. Тернопіль). Цього ж

року О. Маляр став лауреатом обласної мистецької премії ім. М. Бойчука. Пам'ятник вченому, академіку Іванові Горбачевському – українському хіміку, гігієністу та епідеміологу, термінографу, громадсько-політичному, освітньому діячу – відкрили в Тернополі 15 років тому, а саме 4 червня 2004 року. Таким чином наукова спільнота тернопільського національного медичного університету вшанувала пам'ять відомого земляка. Пам'ятник розташований біля морфологічний корпусу НМУ, що на вул. Руській, 12. (рис. 2.7) [17,с.349].

Скульптор Олександр Маляр зобразив Івана Горбачевського в задумі, що сидить на лавці. Ще одна робота Маляра - пам'ятник Ігорю Гереті став символом Тернополя і завжди знаходиться на видному місці - в центрі міста, на вулиці Валовій. Його висока двометрова фігура з великою сумкою через плече, усміхнений "вічний перехожий", не може залишити байдужим жодного прохожого. Цей незвичайний пам'ятник стоїть без постаменту, що стоїть просто на бруківці, присвячений відомому тернопільському краєзнавцю, історичу, археологу, фольклористу та громадському діячеві - Ігорю Гереті (рис. 2.8).

Ігор Герета має значний літературний доробок, що включає понад 120 розвідок і статей, опублікованих у виданнях України, Канади, Польщі, Словаччини, Росії та Сербії. Також він є автором понад 30 книжок та співавтором трьох академічних досліджень про археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині, видавши в 1997 році збірку «Скибка неба».

Ігор Герета активно працював у різних сферах – археології, культури, історії, літератури та громадсько-політичній сфері. Він заснував кілька музеїв на Тернопільщині, Інститут національного відродження України та ініціював створення Тернопільської обласної експериментальної школи мистецтв.

Ігор Герета проводив дослідження Черняхівської культури (III – IV ст. н. е.), ведучи археологічні розкопки могильників у Чернелеві-Руському, який є найбільш дослідженим в Україні. У 1995 році артефакти з цієї пам'ятки були представлені на міжнародних археологічних виставках. Він також досліджував та відкрив понад сотню стародавніх пам'яток України. У 1990-х

за його участю відновлювалися церкви та монастирі, і він був одним із засновників Народного Руху України.

Те, що ще визначало Ігоря Герету - це його здатність залучати людей. Він мав талант знайомитися з новими людьми, об'єднуючи їх. Свій день народження Ігор проводив, спілкуючись з людьми, і вночі працював над науковими працями. Його друзі та учні зібрали кошти на пам'ятник. Роботу над пам'ятником розпочали в Тернополі, де спочатку створили гіпсову скульптуру, а оригінал виготовили у Львові. Пам'ятник був відкритий 25 вересня 2016 року.

Скульптурна композиція, що втілила образ князя Данила Галицького, розташована на Майдані Волі в Тернополі. Сам пам'ятник виготовлений із карбованної плитки міді й на п'єдесталі-скелі, що складається з граніту.

Скульптурне втілення князя показано як воїн у простому вбранні, що лише натякає на його високий статус за ободком на голові та застібкою на довгому плащі (рис.2.9). Він зображений у верховій їзді на бойовому коні, який підняв ногу для наступного кроку, тримаючи опущений меч у правій руці та щит у лівій.

На постаменті виконаний напис: "ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ".

Авторами є скульптори Борис Рудий та Богдан Рудий, архітектор — Олександр Міщук. Вид збоку пам'ятника доповнений оформленим квітами навколо його основи.

Борис Рудий від 1972 року живе в м. Тернополі. Працює в галузі станкової, монументальної та декоративної скульптури. У роботі використовує камінь, метал та дерево. Серед відомих робіт - пам'ятники братам Михайлові й Тимку Бойчукам (1992, с. Романівка Тербовлянського району)[17,с.376].

Справжньою візитівкою Тернополя є пам'ятник Соломії Крушельницькій в Тернополі — видатній українській оперній співачці Соломії Крушельницькій. Це перший пам'ятник жінці в Тернополі і перший пам'ятник-монумент Соломії Крушельницькій у повний зріст у світі (рис 2.10).

Розташований у сквері імені Тараса Шевченка, на однойменному бульварі від вулиці Руської — навпроти ЦУМу.

Скульптурне зображення співачки в старовинному одязі з капелюшком розташоване на круглому підніжжі. Співачка показана у напруженому русі, пряма рука опирається на складний візерунок перил, що нагадує застиглу музику.

Співачку втілили з бронзи. Висота пам'ятника становить 3,8 метра, а його вага — 3,5 тонни.

Авторами цієї композиції є скульптор Володимир Стасюк з Рівного, брати Андрій та Володимир Сухорські, архітектор Ізабелла Ткачук, які співпрацювали з митцями з Тернополя, Данилом Чепілем та Анатолієм Водоп'яном.

Пам'ятник Іванові Франку в Тернополі — пам'ятник українському поету і мислителю Іванові Франку в місті Тернополі. Пам'ятка монументального мистецтва місцевого значення, охоронний номер 1711.

Розташований у сквері на вулиці Гетьмана Сагайдачного навпроти вулиці Вальної. Сам пам'ятник у формі статуї Івана Франка знаходиться на високому постаменті. Письменник зображений стоячи, у традиційному вигляді для цього типу пам'ятників – в одязі та з книгою в руці.

Пам'ятник Іванові Франку в Тернополі є одним із символів міста та пам'яткою культурної спадщини України, яка відображає значення його внеску в українську літературу, політику та національний розвиток. Автор пам'ятника — скульптор Іван Сонсядло.

В місті Тернополі встановлено пам'ятник митрополиту Андрею Шептицькому, видатному духовному лідеру Української Греко-Католицької Церкви, який відіграв значну роль у розвитку церковного та національного життя України у ХХ столітті.

Погруддя митрополита Андрея Шептицького встановлене на постаменті (рис 2.11). Цей пам'ятник є важливою частиною культурної спадщини міста і є визначальною пам'яткою, що вшановує діяльність та

внесок митрополита Андрея Шептицького в розвиток українського національного та релігійного життя.

Пам'ятник розташований у сквері імені Митрополита А. Шептицького між бульваром Т. Шевченка та вулицею Січових Стрільців навпроти управління Тернопільсько-Зборівської архієпархії УГКЦ. У радянський період на цьому місці стояв пам'ятник Максимові Горькому. Скульптор — Петро Головчак, архітектор — Олег Головчак

Бронзове погруддя стоїть на гранітному постаменті.[1] У центрі постаменту викарбуваний напис «Митрополит Андрей Шептицький».

У Тернополі було створено унікальні декоративно-паркові скульптури під час симпозіумів-плєнерів «Медобори 1989-90». Цю ідею запропонував Євген Удін, голова Тернопільської обласної спілки художників України, який підтримав її спільноту з секретарем спілки Юлієм Сенкевичем[1].

Євген Удін розповідає: «Мені цікаво, як внести свій внесок у місто до його 450-річного ювілею. Моя ідея полягала у створенні парку скульптур на набережній ставі. Я спільно з Ю. Сенкевичем вирішив провести скульптурний плєнер у Тернополі. України, різних республік Радянського Союзу, а також з Бельгії та Австралії. Я створив ювілейні медалі, які відтиснули на заводі, і подарували їх почесним гостям Тернополя під час святкування».

Плєнер — це робота на відкритому повітрі, в тісному контакті з природою, протягом двох літніх місяців протягом двох років конкурс проводили на галявині Кутковецького лісу. Митці працюють з пісковиком та червоним каменем, які привезли із каменелом у Добриводах і Терєбовлі. Кожен скульптор обирав кам'яні брили необхідного розміру для своєї творчості.

Більшість скульптур встановлено в парку Т. Шевченка та Гідропарку, проте деякі розміщені по всьому місту. За словами історика Володимира Окаринського, ці скульптури не тільки прикрашають місто, а й гармонійно вписуються в природний ландшафт, що робить Тернопіль ще привабливішим.

Створенні скульптури на цьому плєнері:

- «Остання династія» — скульптор Б. Черствий, ідея — у гордій поставі вдивляються у далечінь асирійці – представники найсильнішої держави Стародавнього Сходу, що уособлюють древню культуру. Одягнені у традиційне вбрання, мають дивні головні убори й стоять у профіль, як однодумці (рис 2.12).

- «Тривога», скульптор О. Косткевич. «Автор задумав поставити композицію під пологовим будинком, адже фігура матері, з дитиною на руках, символізує народження. Проте, коли жінки з верхнього поверху пологового будинку дивились на скульптуру, вона викликала у них хвилювання. Тому її перенесли на набережну ставу. Це вічний пам'ятник материнству. Має назву «Тривога», бо означає переживання матері за долю дитини», – каже Євген Удін (рис 2.13).

- «Безгоміння», С. Антонов. Ці статичні постаті – чоловік і жінка, що сидять у безгомінні, ніби чогось очікують. Можливо, їх об'єднує спільна думка. Кохання... Фігури не мають облич – тільки очі, звернені до неба. «Заклик бути наодинці з собою, помовчати, подумати, виражається швидше позами», – зауважив автор С. Антонов (рис 2.14)

- «Відображення», автор - Г. Кудлаєнко. Фігури чоловіка та жінки зливаються, створюючи враження єдності, але водночас вони мають різні погляди на світ, що робить їх доповненням одного, а одне відображено в іншому. Автор пояснював, що у творі «Відображення» сполучено гармонію світла і тіні, контраст текстури і форми, взаємодію образу і природи в навколишньому середовищі (рис. 2.15).

- «Храм», автор М. Білик. Автор стверджує, що храм є меморіалом, присвяченим величним святам, що стали жертвою пошкоджень та руйнувань у ході історії та культури. Під куполом зображено чотирьох апостолів, які тримають свічку, молитовник, хрест і Скрижалі Завіту (рис 2.16).

- «Роздуми», скульптор В. Закревський. Моя творчість відтворює образ трьох ангелів (символи нашої віри і сподівання на краще), які у почутті

шани оточили планету Земля. Вона має за мету пригадати про важливість милосердного та важливого ставлення до всього живого (рис.2.17).

- «Початок в просторі», скульптор - В. Мікропуло. Кам'яна статуя, в якій сплавлені фігури матері та дитини, здається нахиленою так, ніби в будь-який момент може впасти. Це попередження для тих, хто неоцінено цінусь головні цінності нашого життя, пояснював автор. Інспіруючись українським фольклором, можна припустити, що це Шевченкова Катерина, оплакуючи свою долю, відкинута на узбіччя, символізує горе, яке її згинає до землі (рис.2.18).

- «Мета», відомий Тернопільський скульптор Б. Рудий. Сам скульптор Б. Рудий описав свою творчість як свою рідну святиню творчості. Основна мета його роботи відбувається у відновленні забутого спадку культури українського народу (рис. 2.19).

- «Не плач, Марусенько», А. Валієв. Робота має на увазі увімкнення у камені популярної української пісні «За світ встали козаченьки». В образі січового козака видно, як він віддаляється від сюжету своєї коханої, присідаючи на коня. Весь рух - це відтворення живої динаміки, подібно до тварини, що стрімко мчить, обертаючись копитами й форсуючи ніздрі. Українка, що залишилася, проводить свого чоловіка зі сльозами на війну. Фігури відтворені окремо, щоб відобразити розлуку між ними, або можливо, навіть смерть."

- «На колісниці», В. Рахман. Чоловік, знаходячись у сидячому положенні, схилив голову на колину. Він поглиблено роздумує, а ця напружена думка, яка перевищує статичність, веде його вперед, мов на колісниці.

- «Відродження віри», Є. Прокопов. У внутрішньому дворіку Надставної церкви розташована скульптура, яка з першого погляду може здатися хрестом, але насправді, на ній зображено Богородицю разом з Ісусом. Марія в основі Церкви, тримаючи в руках розп'ятого Сина Божого. Ісус віддав своє життя на Хресті з наданням порятунку людства та відродження віри.

- «Адам і Єва», Л. Козлов. З першим поглядом розпізнати Адама та Єву в цій скульптурі виявляється складним завданням. Однак це була наміра автора – відобразити обох у глибині пісника, позбавивши від сильного, щоб вони стали спільністю не лише тілом, але й душею.

- «Осліплення князя Василька», Ю. Багалика. Князь Василько Тербовлянський, обманутий і осліплений вигляд своїм братом Святополком, являється на коні. Він несе хрест, що показує віру людей у нього як у більш добродішного князя.

Усього на симпозиумах-пленерах «Медобори 1989-90» було створено 32 декоративно-паркові скульптури. Як і загадували автори, майже всі вони прикрашають наше місто. Окрім вже згаданих, це роботи «Двоє в одному човні» Т. Верхеллена, «Тиша» Б. Качеровського тощо.

На жаль, не збереглись до цього часу роботи «Пробудження кентавра» М. Невеселого, «Звістка» Г. Кудлаєнка, «Київська Русь» Г. Пустовойта, «Січ» В. Корчового, «Ісус скорботний» О. Миська, «Мати з дитиною» Б. Бистрова [1].

Наступний скульптурний планер в Тернополі відбувся аж у 2013 році. 12 унікальних скульптур, які виникли під час всеукраїнського скульптурного пленеру «Камінь.Алегорія» в Тернополі, представляють результат спільних зусиль 12 скульпторів з усієї України.

«Ці скульптури розкрасять наш парк і місто, ставши чудовими пам'ятками кожного художника та цього року. Вони стануть ще однією візиткою нашого парку, символом міста. Кожен твір має свій унікальний підтекст, який відображає індивідуальність автора. А всі разом вони створюють гармонійний комплекс образів, що надихають тернополян на роздуми, спонукаючи до творчості та просто приносячи радість оку», – зауважив міський голова Сергій Надал.

У 2017 році відбувся Перший Всеукраїнський скульптурний симпозиум «Навіки Богу». Майже три тижні у Зарваницькому духовному центрі відомі в Україні та світі митці працювали над створенням сакральних скульптур із

каменю. Тернопільський скульптор Роман Вільгушинський створив скульптуру-образ Ангела, який встановлений у Зарваниці біля водойми.

Скульптор Богдан Гладкий – викладач Прикарпатського університету створив композицію «Христос – Добрий Пастир». Він зазначає: «Сам камінь «підказав», що можна реалізувати цей задум. Вирішив таку річ зробити, дещо багатопланову. Мотив відомий – пастир, вівці та ягнятко, але його у скульптурі не бачив, тому вирішив втілити саме такий задум. На симпозиумах та пленерах переважно працюю з гранітом. Але цей вапняк дуже підходить для садово-паркової скульптури, з часом він твердне і добре виглядає. Свого часу реставрував у Бучачі на ратуші скульптури Пінзеля, то там теж з вапняка вони зроблені, століттями простояли. Правда, цей матеріал вимагає узагальнень, бо дрібні деталі важче зробити, камінь дещо крихкий. Але працював і з бронзою, гранітом, мармуром, і з алебастром, деревом, і з вапняком теж» - розповів митець.

Скульптор Богдан Фреїв, з міста Долини, що на Івано-Франківщині, свою роботу назвав «Несу свій Хрест». Символічна назва, бо з кожен з нас несе свій хрест долі. Буде фігура подорожника. Можливо, це навіть й Ісус Христос, який несе хрест, несе дорогою життя, - додав скульптор.

Скульптора з Тернополя Богдана Гірного – на створення композиції наштовхнула пісня про Зарваницьку Божу Матір, що йде через поле. Ото я і створюю таку композицію. Богородицю зображаю так, що вона ніби і в небесах і на землі. Вона поєднує їх і всіх людей у молитвах, - каже Богдан Гірний.

Скульптурний пленер «Козацькому роду нема переводу» відбувся 2022 р. Я мав честь взяти участь в цьому пленері разом із видатними скульпторами. Було приємністю поdiskутувати з скульпторами С. Кляпетурою, П. Подольцем та мистецтвознавцем І. Березіною.

Теми, що обговорювались, стосуються модерної скульптури, малої пластики та сучасних технологічних аспектів обробки каменю. Не залишилось поза увагою і пластичність архітектурних форм та об'єктів.

На цьому пленері мною було виконано роботу «А ми тую червону калину підіймемо» із каменю пісковик (рис. 2.20). Висота фігури становить 2 м. Червона калина є символом національної гордості і сили, асоціюється з українською ідентичністю. Козаки також є елементом української історії, їхня відвага та захисний дух стали визначальними рисами. Піднесення червоної калини символізує не тільки захист України, але й її силу та віддану природу, готовність боротися за свою країну. Козак, що стоїть поруч з червоною калиною символізує боротьбу за незалежність та свободу. Бойовий дух і відданість принципам волі та самостійності часто ставали символом опори проти ворогів та символом бажання зберегти національну самобутність. Ці поняття дуже важливі в контексті сучасних зусиль українського народу у відстоюванні його прав та територіальної цілісності в сучасних геополітичних умовах, тому мною був обраний саме такий образ козака.

Вже декілька років я пліч-о-пліч працюю із видатним скульптором Романом Вільгушинським, який був моїм науковим керівником. Під його керівництвом мною зроблено дві скульптури, які зараз прикрашають Алею Мистецтв в Тернополі.

Першою роботою стала композиція «Лісова Пісня» (рис.2.21) за мотивами однойменної п'єси Лесі Українки. Скульптура мавки та Лукаша з лісової пісні має глибокий символічний зміст, що відображає різні аспекти культури та міфології. Мавки - це персонажі української міфології, часто пов'язані з лісами, природою та магічними силами. Вони можуть втілювати дух лісів, присутність природи, її красу та загадковість. Українська мавка, як символ, стає втіленням жіночої сили, зв'язку з природою, та духовного зв'язку людини з навколишнім світом.

Лукаш з лісової пісні - це персонаж, який часто зустрічається українській народній культурі, відображає простоту, щирість, автентичність та якість людини з природою. Разом, скульптура мавки та Лукаша відображає взаємозв'язок людини з природою, гармонію та співіснування з природними

силами, що може відображати важливі аспекти української культури, її спільність із навколишнім середовищем.

Відкриття другої скульптури на Алеї мистецтв біля ТНПУ ім. Володимира Гнатюка відбулось 6 грудня. Тепер поряд із "Мавкою та Лукашем", що зустрічають та проводжають студентів щодня, сидить задумливий "Мислитель"(рис.2.22), який здійснює бажання.

Ця скульптурна композиція, створена з метою відображення розвитку людської думки та процесу формування досконалості, складається з унікального "Мислителя". Цей образ відображений у незвичайній манері, із загадковістю, що стимулює глядача поділитися його таємними роздумами.

Головна ідея цієї скульптури полягає в тому, що вона не має конкретного зображення певної особи. «Я, як автор, вважаю, що у кожної людини є свій внутрішній «Мислитель», який має свою унікальну сутність та пізнавальний потенціал. Саме цю унікальну особистість, її унікальні думки, ідеї та внутрішній світ намагаюсь передати через скульптурний образ «Мислителя»».

Такий підхід дозволяє кожному глядачеві знайти в скульптурі «Мислителя» свої власні роздуми, відкрити для себе нові ідеї та сприйняття, інтерпретуючи його образ через власний досвід та переживання. Відсутність конкретного вигляду в скульптурі дозволяє кожному зрозуміти, що кожна людина має свій внутрішній світ, який є унікальним та неповторним, та відкриває для себе унікальність через сприйняття скульптурного «Мислителя».

"Мислителя" офіційно відкрили 6 грудня, у день католицького Святого Миколая. Тому і ім'я в задумливої постаті - "Мислитель Миколай".

Саме в День відкриття з'явилась легенда, за якою людина, що загадає бажання, торкаючись "Мислителя", може бути впевнена, що воно обов'язково здійсниться, і їй в цьому допоможе Святий Миколай.

Підсумовуючи викладене у II розділі дослідження, можна зробити такі висновки:

- Історико-культурна спадщина вважається цінним надбанням, важливим для розвитку історичної свідомості та формування національної ідентичності. Пам'ятки історії є свідками минулих трансформацій, що відбувалися в різні епохи і мають значення для формування колективних цінностей суспільства.
- Регіон Тернопільщини є унікальним культурним середовищем, де збереглися різноманітні прояви людської діяльності з найдавніших часів до наших днів. Ці аспекти надають регіону особливого характеру і привабливості для шанувальників мистецтва.
- Розвиток скульптури на Тернопільщині в ХХ столітті поділяється на три основні етапи, які відображають зміни у мистецьких течіях і впливі соціально-політичних подій на творчість скульпторів.
- Період радянської окупації характеризувався ідеологічним тиском на мистецтво, що призвело до розвитку скульптури у рамках соцреалізму.
- Після набуття незалежності України, скульптура на Тернопільщині отримала більшу творчу свободу, що сприяло розвитку різних стилів і жанрів у творчості скульпторів (розвиток постмодернізму)
- Сучасні скульптори досліджують різні напрямки мистецтва, використовують різні матеріали та експериментують зі стилістичними рішеннями. Скульпторські пленери і співпраця з іншими митцями сприяють обміну ідеями та розвитку творчого потенціалу.

Отже, даний розділ висвітлює багатогранність розвитку скульптури на Тернопільщині, віддзеркалюючи її зв'язок із соціально-політичними змінами, впливом ідеології та переходом до більшої творчої свободи в сучасному контексті, описує відомих скульпторів та їхні твори.

РОЗДІЛ III. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ СКУЛЬПТУРИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

3.1. Мистецька діяльність у сучасному соціокультурному просторі Романа Вільгушинського

Скульптори ХІХ-ХХ століття з України мають відомий та шанований творчий внесок як у самій країні, так і за її межами. В їхньому творчому доробку зустрічаються численні монументальні скульптури та скульптурні ансамблі, а також участь у міжнародних та персональних виставках. До цієї групи видатних митців входить Роман Вільгушинський – скульптор з Тернополя, який є викладачем кафедри образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх викладання в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка.

Роман Вільгушинський народився у с. Язлівець (Яблунівка) Бучацького району Тернопільської області в 1963 році. Його батько – будівельник за фахом, будував славетне місто Бучач, яке славилося своїми історичними пам'ятками, тоді як мати, бухгалтер за освітою, працювала у шкільній їдальні. Але особливо близькою людиною до хлопця був дід, який передав йому пристрасть до роботи з каменем й бажання створити вічне й прекрасне. Спокійний і врівноважений чоловік обробляв цей камінь, що здавалося, був на кожному кроці в Язлівці, оточених кам'яними кар'єрами. Майстри з цього села були важливі не лише у своєму районі, а й далеко за його межами. Язлівець – це місце, де змішувалися польська, українська, єврейська та вірменська культури, це місце з особливою магією та навіть містом, що може похвалитися унікальними храмами та величними спорудами в стилях пізньої готики та ренесансу. Можливо, саме дух таємничості цього місця і легенди, які в ньому переплелися, надихали його на творчість. Вже в дитинстві Роман Вільгушинський захоплювався малюнками, копіюючи картини, які йому подобалися, та намагаючись відтворити портрети та пейзажі. У шкільні роки він не лише розвивав своє малювання, але й цікавився роботою народних майстрів, які різали по каменю [19].

Перша робота Романа Вільгушинського в ролі художника відбулася після закінчення 10-го класу школи, коли він працював художником у Бучачі в санепідемстанції. Під час військової служби Роман також сягав до творчості, малюючи портрети дружин командуючих та навіть свій власний автопортрет у 1982 році.

Пізніше, у 1984 році, він вступив до Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва (ЛДПДМ), де навчався до 1989 року, спеціалізуючись на художній кераміці. Викладаючи з фаху, такий як О. Пилев, Д. Крвавич, І. Франко, та Е. Мисько, внесли значний вклад у його професійний розвиток. У цей час Роман Вільгушинський активно бере участь у студентських виставках, демонструючи свої живописні роботи, такі як етюди та портрети.

Після закінчення навчання в 1989 році він переїжджає до Тернополя, працює в галузі монументальної та станкової скульптури на Тернопільському художньо-виробничому комбінаті. Творчість Вільгушинського характеризується культурою пластичного мислення та класичним тлумаченням образів, які часто обґрунтовуються на біблійних і громадянських темах. Однією з його перших робіт було погруддя священника-письменника Тимофія Бурдуляка у селі Великий Ходаків (1990 рік) та погруддя Тараса Шевченка у селі Богданівка Підволочиського району (1991 рік). Ці роботи вражають пластичністю форми та внутрішньою психологією образів. У станкових формах малої пластики можна побачити простоту з відтінком модерністичних рішень [19].

Роман Вільгушинський поєднує в своїй творчості характеристики як художника прикладного мистецтва, так і скульптора-монументаліста. Він відомий як автор численних пам'ятників видатним особистям України, зокрема Степану Бандері (2008 рік) (рис.3.1), та патріарху Йосифу Сліпому (2004 рік) (рис.3.2), які встановлені в місті Тернополі. Також він створив монументальну дошку Соломії Крушельницької у селі Білевінці Бучацького району.

Пам'ятник, Степану Бандері виготовлявся на заводі «Оріон». Пам'ятник зроблений у вигляді фігури Бандери, який рішуче рветься вперед, а за ним увись майорить широкий прапор. Оскільки до відкриття пам'ятника його не встигли покрити міддю, скульптуру, яка стоїть на гранітному постаменті, просто пофарбували у світло-коричневі тони. Покращення зовнішнього покриття статуї провели в наступні роки. Висота гранітного постаменту — 2,5 м, висота бронзової фігури в повний зріст — 4 м.

Важливими особливостями пам'яток цього митця є яскраво зображена їхня особистість та внутрішня емоційна наповненість: кожен образ, створений Романом Казимировичем, відтворює психологічний стан, що передає характер індивідуальні особливості діяльності кожного героя.

У 1994 році Роман Вільгушинський приєднався до Національної спілки художників України, ставши відомим скульптором, автором багатьох монументальних творів, які органічно вписуються в простір різних куточків України [32]. Його творча спадщина представлена цілою галереєю визначальних постатей української історії та культури. До цих робіт відносяться погруддя Т. Г. Шевченка у селі Соколів, Бучацького району (1998 рік), пам'ятник Шевченка в місті Бучач (2015 рік), погруддя Т. Чацького у Кременці (2015 рік) та К. Францоу у Чорткові (2017 рік).

Особливе місце у творчості художника займають пам'ятні знаки, які несуть незгасне нагадування про боротьбу за волю України: пам'ятник борцям за незалежність України «Скорботна мати» у Золотому Потоці (1992 рік); пам'ятники, що вшанують проголошення незалежності України у селі Настасів Тернопільського району (1994 рік) та міста Підволочиська (2001 рік).

Важливе місце серед його робіт займає Пам'ятник Небесній сотні — пам'ятник героям Революції гідності в місті Тернополі, розташований на Площі Героїв Євромайдану (рис.3.3). Я зміг безпосередньо взяти участь у створенні пам'ятника з самих початків. Ця скульптура стала для мене визначною, адже це перша робота поруч із Романом Казимировичем і цей досвід є безцінним.

Пам'ятник "Героям Небесної армії" зображує скульптурну композицію, яка символізує символічне відлуння подій. У цій скульптурі зображено образ юнака - як символ невинної жертви, та ангела - уособлення слави Героїв.

"Герої Небесної сторони захистили свободу, для того щоб український народ мав майбутнє, тому ми відкриваємо пам'ятник тим, хто боровся і загинув за Україну під час Революції Гідності. Сьогодні ми також вшановуємо кожного, хто віддалено своє життя за Україну раніше і хто в даний час продовжує боротьбу» – сказав мер Тернополя Сергій Надал під час відкриття.

Висота композиції становитиме 9 метрів (без постаменту), сама фігура — майже 3 метри. Скульптура виконана з бронзи.

Ключовою у творчості Романа Вільгушинського займає сакральна скульптура, яка присвячена християнським святам та діячам церкви. Одна з перших значних робіт миця була скульптура Святого Миколая (1990 р.), виготовлена з вапняка для Вірменської церкви Святого Миколая в селі Язловець, Буцацького району, Тернопільської області [11].

Фігура Святого Миколая була натхненною реакцією на першу виставку скульптури Іоана Пінзеля у Львові, організовану Борисом Возницьким. У цій скульптурі втілено образ повнотілого старця з довгою кучерявою бородою в стилі бароко та волоссям середньої довжини. Фігура тримає у лівій руці святе Євангеліє, а піднятою правою рукою благословляє всіх, хто йде до храму. Скульптура Миколая Чудотворця розміщена у ніші підпірної стінки при вході на територію церкви, представлена у повній зірці, у фелоні та з митрою.

У 1995 році відбувся симпозіум у місті Тербовля Тернопільської області, де зібралися відомі скульптори з різних куточків України. Під час цього заходу Роман Вільгушинський створив скульптуру Матері Божої для Меморіалу загиблих воїнів УПА – ОУН, яка була організована в середині 1990-х років. У 1995 році цю тривожну скульптуру Матері Божої було встановлено біля входу на міське кладовище. Автор мистецької творчості використовував стилізований образ Богородиці, який можна розглядати двома способами: з одного боку, фігура зображена із терновим вінком у правій руці,

лива рука стиснута до грудей і з ореолом над головою, що створює враження святості; з іншого боку, це зображення схоже на просту жінку, що схилила голову в скорботі за полеглими героями. Фігура була виконана з тербовлянського пісковика червоного кольору [11].

Ще одним відзначним прикладом скульптурного відображення Діви Марії є пам'ятний знак, встановлений на перехресті доріг поблизу села Тютків, Тербовлянського району, Тернопільської області у 2018 році. Ця композиція має у своєму центрі скульптуру Покрови Пресвятої Богородиці, виконану із штучного каменю. На зображенні Діви Марії вона зображена з похиленою головою, у скорботній молитві, тримаючи в руках омофор – символ заступництва і захисту християн. По обидві боки від центральної фігури Богородиці знаходяться ангели. Їх образи відтворені як барельєфи із штучного каменю на тлі постаменту, виготовленого з каменю-пісковика.

Ця скульптурна композиція відзначається не лише витонченою майстерністю, а й символічним змістом, що втілює духовні цінності та образи, які важливі для християнської традиції.

Творчість Романа Вільгушинського відрізняється створенням непередбачуваних форм у сакральній скульптурі, постійним дослідженням фігуративного мистецтва та особливим авторським стилем. У місті Тернополі він втілює у життя для ніш головного фасаду Архікатедрального собору Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці образи святих у бароковому стилі, гармонізуючи їх з архітектурою сакральної споруди. Серед них - свята Текла, покровителька міста Тернополя, архангели Михаїл та Гавриїл і Пречиста Діва Марія (2010–2012). Усі ці фігури вирізані з каменю-пісковика [11].

Його скульптури виражають динамічністю та пластичністю форми, вони представлені в новому світі за допомогою творчих авторських концепцій, відтак зберігають стилістику бароко. Вільгушинський, створюючи ці образи, намагався не тільки передати дух традиційного стилю, а й додати до нього власний авторський рівень емоційності та індивідуальності.

Одним із значущих творів Романа Казимировича в сакральній тематиці є пам'ятний знак, присвячений 2000-річчю від Різдва Христового, встановлений у місті Бучач Тернопільської області (2003 рік) (рис. 3.4.). Спілкування з трансцендентним образом Христа-Спасителя реалізується через скульптурний образ, виконаний із штучного каменю, розташований на величезному піднесеному постаменті на пагорбі біля виїзду в місто.

На тлі фігури Ісуса видно високу колону, у вершині якої знаходиться земна куля з хрестом, що символізує 2000 років від Різдва Христового. Ісус зображений у живому русі з піднятою правою рукою, яка благословляє всіх мешканців та гостей міста, а ліва рука відведена у бік. Образ Христа випромінює спокійно та рівновагу, надаючи місцевій спільноті символічну та духовну підтримку, а також відзначає велику історичну подію християнства.

У Марійському духовному центрі в селі Зарваниця Тербовлянського району Тернопільської області скульптор створив бронзове розп'яття Ісуса Христа (2015 рік), виконане на фоні пагорби з лісовим масивом, де також розташована Хресна Дорога зі станціями. Під час створення цього розп'яття, митець, вивчаючи як закордонні, так і вітчизняні приклади кам'яної пластики такого типу, намагаючись втілити власний авторський стиль.

У своєму творі, названому "Зарваницьке розп'яття", Роману Вільгушинському вдалося передати момент, коли Ісус звернувся до Бога Отця, підкоряючись Його волі, прощаючись словами: "Отче! В Твої руки віддаю дух Мій!" (Луки 23: 46). Фігура розп'ятого Христа Ісуса виражає реалізм у відтворенні людського тіла, напруженості м'язів і виразним рухом тулуба, що в поєднанні з внутрішнім спокійним виражає любов до всього світу через образ Спасителя.

У 2021 році на території Марійського духовного центру в селі Зарваниця Тербовлянського району Тернопільської області була встановлена церква Пресвятої Родини (проект архітектора М. Нетриб'яка). Поруч із головним фасадом храму, на чотирьох стовпах мосту, розташовані скульптури Ангелів, виготовлені зі штучного каменю, які стали творчим поза Романа

Вільгушинського. Вони відтворили своєрідне доповнення до святкового простору, залишаючись виразною прикрасою для цього комплексу.

Кожен із цих Ангелів зображений у монументальному стилі, символізуючи священні атрибути Ісуса Христа, які відносяться до його закінчення та розп'яття: Терновий вінець, Чаша, Хрест та Колона Бичування. ці скульптури надають новий рівень сакральності та символіки до архітектурного образу церковного комплексу.

У творчості Романа Вільгушинського значне місце відводиться роботам, пов'язаним із відтворенням, реставрацією та створенням репліки кам'яної скульптури видатного майстра бароко XVIII століття, Йогана-Георга Пінзеля. Мітець уважно досліджує та відчуває суть скульптурних творів видатного майстра стилю бароко. Його багаторічна праця та вивчення стилю Пінзеля допомагають відтворити статую Непорочного зачаття Богородиці (2006) у місті Бучач, відновити статую Святого Яна Непомука (2007), створити копію скульптури «Святий Онуфрій» (2006) для Львівської національної галереї мистецтв, та відновити сім алегоричних скульптур. для ратуші міста Бучач. Ці алегоричні скульптури включають у себе: «Давид вбиває Голіафа», «Козак та невільник» (сидячі фігури в геральдичній композиції), «Самсон розриває пащу лева», «Зевс метає блискавки», та алегоричну фігуру Достатку. Скульптор також проводить реставрацію пошкоджених творів, забезпечуючи збереження оригіналів у музеї, а репліки виготовлені для експозиції на їх первісному місці [19].

У творчості художника була спрямованість монументальних творів до класичного стилю, тоді як його стаціонарні скульптури мають граційну та динамічну форму. Виставкові фігуративні роботи відрізняються елегантністю та рухомістю [32].

Мітець вміло використовує експресивні можливості різних матеріалів, таких як мармур, граніт, бронза та інші. Основний акцент робиться на структурних властивостях матеріалів.

Скульптура – лише один аспект творчості цього майстра. Відоме прислів'я говорити, що талановита людина талановита у всьому. Він також є видатним живописцем, активно бере участь у різноманітних обласних, регіональних та всеукраїнських виставках. Його твори відзначені обласною мистецькою премією ім. М. Бойчука (кращий професійний твір образотворчого мистецтва, 2004 р.) та Міжнародною виставкою «Львівський осінній салон «Високий замок» (2006 р.). У 2008 році його твори включено до експозиції виставок кращих скульпторів України (Київ). Багато робіт Р. Вільгушинського зберігаються в українських приватних колекціях.

Указом Президента України від 1 грудня 2009 року № 999/2009, яким спрямовано нагородження державними відзнаками працівників підприємств, установ та організацій Тернопільської області, Романа Вільгушинського нагороджено званням «Заслужений художник України».

Скульптор із власною творчою манерою, особливим авторським підходом та великою працездатністю, Роман Вільгушинський відчуває велику відповідальність передавати власний досвід наступному поколінню.

З 2014 року працює на посаді доцента на кафедрі образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх викладання в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. Як викладач скульптури, Роман Вільгушинський об'єднує навколо себе молодь, що має ініціативу в творчому плані, розкриваючи і підшліфовуючи невідомі аспекти їхнього таланту. Ця молодь, у свою чергу, надихає художника своєю молодістю, наполегливістю, сміливістю та креативністю.

Творчість Романа Вільгушинського орієнтована на просування сучасної української скульптури, зокрема, акцентування на патріотичних та національних мотивах разом із високою духовною спадщиною. Різноманітність його таланту відзначається через великий спектр робіт: від монументальних скульптур до творів сакрального спрямування та менших фігуративних композицій. Також він є автором численних живописних полотен, в які втілилися архітектурні мотиви, пейзажі та портрети. По суті,

скульптор присвячує себе не лише створенню нових творів, а й відновленню знищених скульптурних пам'яток шляхом реставрації та реконструкції [19].

3.2. Володимир Мельник – скульптор, педагог, живописець.

Не часто зустрічаються такі особистості, як Володимир Мельник, проте вони залишають невимовний слід в душі кожного, хто хоч раз звертався до його творчості.

Донедавна Володимир Мельник — член Національної спілки художників України та Заслужений художник України, працював на кафедрі образотворчого мистецтва, дизайну і методики їх навчання факультету мистецтв ТНПУ ім. В. Гнатюка. Він є неординарною, талановитою, щирою, творчою людиною, проте водночас вражає своєю стриманістю та скромністю. Це особистість, що заслуговує низки високих епітетів. Відзначається не лише неординарністю та неабияким талантом, але й вражає своєю невимушеністю та енергією. Характеризується великою душевністю та відданістю своїй справі, що робить його прикладом для інших митців. Він — митець, який своєю працею не лише надихає, а й залишає невід'ємний внесок у світ мистецтва та навчання.

Відомо, що ми не володіємо часом, і, на жаль, сьогодні Володимир Мельник перебуває на заслуженому відпочинку. Можливо, він зміг би продовжити свою творчу діяльність, але втрата коханої дружини Віри суттєво підірвала його здоров'я та емоційний стан.

Володимир Мельник народився 15 січня 1938 року у селі Синякове (передмістя Чорткова) Чортківського району Тернопільської області. Його батьки — Марія та Михайло Мельники, були хліборобами. Доля Володимира була надзвичайно важкою, оскільки війна, голод і тяжкі повоєнні роки призвели до руйнування його сім'ї [17].

В 1953 році Володимир Мельник закінчив 7 класів середньої школи № 1 м. Чорткова. У період з 1953 по 1956 рік він здобував освіту у художньому ремісничому училищі № 5 м. Чернівці, спеціалізуючись на "Альфрейно-

декоративному живопису". Після завершення навчання працював у Мінську та Дніпропетровську, а в період з 1957 по 1960 роки служив у війську. Після закінчення служби в армії віддавав свої знання у Чортківській середній школі-інтернаті. У 1965 році Володимир вступив до Львівського державного інституту прикладного й декоративного мистецтва, обравши фах скульптора. На протязі навчання він вивчав кераміку під керівництвом викладачів А. Бокотєя, З. Флінти, Д. Крвавича. З 1970 року Володимир Мельник працює скульптором монументальної та станкової скульптури Тернопільського художньо-виробничого комбінату Художнього фонду України. З 1993 року він є викладачем у Тернопільському національному педагогічному університеті, який тепер носить ім'я Володимира Гнатюка та автором погруддя (рис.3.6).

Ця стисла інформація не розкриває всієї багатоаспектності особистості Володимира Мельника, його творчого шляху, життєвого досвіду та внеску у галузі мистецтва та освіти.

Його життєвий шлях можна розділити на три основні віхи, які відкриваються перед широкою аудиторією. По-перше, це його педагогічна кар'єра, де він присвятив себе освіті. По-друге, це творчість у скульптурі та живописних роботах, що відзначається його талантом у мистецтві. І, нарешті, третя віха - його вагомий внесок у публікації наукових та навчально-методичних праць, а також робота над підручниками. До сьогоднішнього дня його навчальні посібники, такі як "Мистецтво витинанки та аплікації", "Витинанки на уроках образотворчого мистецтва", альбоми витинанок "Пори року", а також посібник "Український декоративний розпис на уроках образотворчого мистецтва" та інші, користуються великим попитом. Важливо зазначити, що ці книги вже декілька разів перевидавались, що свідчить про їхню актуальність і популярність серед читачів [20].

Працюючи зі студентською молоддю, Володимир Михайлович активно займався науковою та науково-методичною діяльністю. Серед його професійних інтересів як педагога варто відзначити дослідження проблем вивчення образотворчого та декоративного мистецтва учнями

загальноосвітніх шкіл та студентами вищих навчальних закладів. Окрім цього, він зосереджував свою увагу на декоративно-прикладному мистецтві України, живопису та скульптурі.

Ще один важливий аспект, який свідчить про неординарність Володимира Михайловича — його бажання навчати не лише творити, а й вдосконалювати молодше покоління у своїй професії. За його ініціативою та активною участю вперше в історії кафедри відбулась виставка-звіт художніх творів студентів та його персональна виставка скульптури у Тернопільському краєзнавчому музеї. Важливо відзначити, що сьогодні такі виставки систематично проводяться у музеях Тернополя.

Безперечно, він є талановитим педагогом, а його внесок в становлення та розвиток кафедри надзвичайно вагомий. Під його керівництвом вирости та розвинули свій творчий потенціал багато талановитих педагогів, художників та дизайнерів. Його вплив і вчительська мудрість справедливо визнають ті, хто пройшов через його навчання та вплив.

Творчість Володимира Мельника неможливо вичерпати без згадки про його велику справу в сфері скульптури та живопису. Довгий час він був активним творчим художником. Володимир Мельник є членом Національної спілки художників України та Заслуженим художником України. Це почесне звання було вручено Указом Президента України у 2000 році за його самовіддану працю та значні досягнення у професійній діяльності. Володимир — автор багатьох монументальних скульптур, встановлених у містах та селах України. Його твори отримали високу оцінку Республіканської художньої ради, багато з них мають значення як культурні та громадські артефакти. Також його станкові скульптури були представлені на художніх виставках у Тернополі, Львові та Києві. Справді, іноді твори краще говорять за себе, і Володимир Мельник виявив себе як видатний митець через свої скульптурні твори. Один із його найкращих творів — пам'ятник Володимиру Гнатюку, розташований на майдані перед університетом. Цей пам'ятник є не лише професійним досягненням, а й подарунком від автора університету.

Крім того, Володимир Мельник є автором пам'ятників Тарасу Шевченку, Дмитру Клячківському, Олександру Максименку, а також пам'ятника "Борцям за волю України". Його скульптурні композиції, створені для пам'ятників загиблим на фронтах 1941–1945 років, такі як "Скорбота", "Прощання", "Незабутнє", "Пам'ять нащадків", говорять про глибоке відчуття і відданість пам'яті подіям минулого [20].

Володимир Мельник, як творчий скульптор, залишив неперевершені твори станкової скульптури, серед яких виділяються портрети видатних особистостей та скульптурні композиціїю.

До найвідоміших його протретів відносимо : портрет Лесі Українки, Соломії Крушельницької, Богдана Хмельницького, Максима Кривоноса, Нестора Морозенка, Осипа Маковея. До відомих скульптурних композицій відносяться "Материнські думи", "Обличчя голодомору" та інші.

Всього В. Мельник виконав більше 30 творів станкової скульптури, де кожен з них несе у собі величезне художнє і емоційне навантаження, розкриваючи велику майстерність та талант скульптора. Багато з творів розташовані у музеях Тернополя, Бережан, Збаража та інших містах. Його скульптури експонувалися на художніх виставках у Тернополі, Львові, Києві, відзначаючи його творчий внесок у сучасну художню культуру. Ці твори передають глибокий філософський та гуманістичний стан героїв, визначних історичних постатей України, відомих письменників, артистів, а також витягають на світло героїчні та трагічні сторінки нашої історії. Таким чином, творчість Володимира Мельника стала важливою частиною національної художньої спадщини.

Аналіз творчого доробку Володимира Мельника надає підстави стверджувати, що він є строгим реалістом у мистецтві. Своєрідність його мистецтва проявляється у вмілому втіленні реальності у матеріалах, таких як камінь, глина, бронза.

Його твори відзначаються вираженою об'ємністю, деталізацією та ретельною вірністю зображуваним об'єктам. Як і у кожного митця, у

Володимира Мельника є власні вподобання, які відображаються у виборі матеріалів та стилістиці його робіт. Він вдається до каменю, глини та бронзи як до засобів для передачі свого реалістичного бачення світу. Це свідчить про його талант та майстерність у втіленні власної творчої концепції в скульптурній формі.

З цитати письменника Петра Сороки можна зрозуміти, що творчість Володимира Мельника в історичній тематиці не є випадковою акумуляцією творів. Вона є результатом глибокого внутрішнього прагнення, тривалих роздумів та пошуків у сфері творчості. Кожен його твір в історичній сфері народжується з внутрішньої потреби та є втіленням внутрішньої напруги митця. Сутність його творчості полягає в тому, що він вдається до історичної тематики не просто як до обраного напрямку, а як до важливого способу вираження своїх внутрішніх переживань та духовних пошуків. Такий підхід робить його творчість насиченою та значущою.

Глибоко-психологічні скульптурні портрети Володимира Мельника, зокрема гетьмана України Івана Мазепи, полковника війська запорізького Нестора Морозенка, Максима Кривоноса, а також пам'ятник Дмитру Клячківському та іншим героям, вражають своєю не лише зовнішньою подібністю, але й емоційним насиченням, що вдало втілено у скульптурних образах.

Видатні постаті історії України в його роботах не тільки відтворені за зовнішньою схожістю, але і передають глибокі емоції та внутрішній світ героїв. Взяті на увагу деталі, такі як погляди, нахмурені брови, зберігають дух історичної постаті та вражають глядача своєю автентичністю та емоційністю. Такий підхід робить твори Володимира Мельника вражаючими не лише технічно, а й висловлює його мистецьку вправність у передачі глибокого психологічного портрету.

Також виявляє особливий інтерес до постатей, які мають велике значення для кожного українця, зокрема до видатних особистостей українського мистецтва. Серед його творів особливо вражають портрети таких

видатних постатей, як Тарас Шевченко, Леся Українка, Соломія Крушельницька та інші. У своїх роботах він вдало передає не лише фізичну схожість з великими посталями української історії та культури, але і їхню внутрішню сутність, емоції та велич. Це свідчить про його великий патріотизм та повагу до культурної спадщини України. Портрети цих видатних особистостей у виконанні Володимира Мельника стають своєрідними гербами та символами української культури, що додає йому велич і значення як митцю. В цих портретах О. Маковея та Л. Українки, яких ми пам'ятаємо зі шкільних підручників, а також у виконанні хрестоматійного Шевченка, Володимир

Мельник вдається до неповторної та самобутньої інтерпретації. Розуміючи вагу та значення Соломії Крушельницької як великої співачки світового рівня і обладнаної вражаючими нагородами, Володимир Мельник не міг не відтворити її скульптурний образ. Це може бути спробою віддати шану та вшанувати велику артистку, заслуги якої стали невід'ємною частиною світової музичної історії. Скульптурний образ Крушельницької, створений Мельником, ймовірно, має на меті зафіксувати її видатність, емоційну виразність та глибокий внутрішній світ через мову скульптури. Такий твір може слугувати важливим мистецьким витвором, що зберігає спадок і славу цієї великої артистки для нащадків і поколінь.

Так, непроста доля Володимира Мельника, як і доля багатьох українців, народжених у довоєнний період, вплинула на його творчість. Відзначаючи важкі часи, сповнені випробуваннями, війною, голодом та тяжкими повоєнними роками, можна припустити, що ці життєві обставини суттєво вплинули на характер, погляди та творчий підхід митця. Мельник, народившись та вирісши в складних історичних умовах, можливо, відчував велику відповідальність перед своєю країною та народом, що могло відобразитися у його творчості. Можливо, його твори вражають глибиною, реалізмом та зосередженістю на національних темах, які були актуальними для українців у ті роки. Ця зв'язаність з історією та долею свого народу може надати його творчості особливий зміст та значення. Роботи митця, чи то

реалістичні, чи символічні, особливо меморіальні скульптури, такі як "Пам'ять", "Прощання", "Два птахи", присвячені військовій тематиці, вражають своєю виразністю та глибиною. З висловлення "кожна з цих робіт вийшла не з під рук майстра, а з його серця можна відчутти внутрішню зв'язаність і особистий залучений емоційний стан митця щодо тем материнства та сирітства. Він виявив значний інтерес до цієї теми і передавав її через призму свого власного досвіду і відчутті, так як сам і був сиротою. Твори, такі як "Материнська дума" (1978), "У Вифлеємі..." (1999), "Мати" (1986), "Туга" (1973), "Різдво" (2001) і інші, є не лише художніми, але і виразними виявами почуттів та думок митця. Його душевні страждання та роздуми про вічність, особливо в творах "За межею земного" та "Самотність". Ці роботи набули особливого значення у період хвороби його дружини Вероніки, її боротьби з хворобою. У цих творах можна побачити вражаючий внутрішній світ митця, його погляд на людську тугу та силу духу в умовах випробувань. Творчість стає виразом його емоцій та внутрішнього болю, що відбиваються в скульптурах як засіб вираження почуттів і думок.

У творчості Володимира Мельника протягом даного періоду визначальними стали пошуки художніх образів, які об'єднували реалістичне трактування і ліричне наповнення. Ці художні образи відзначалися якісним відтворенням реальності, а також внутрішнім ліричним звучанням, що передавало емоційне наповнення та глибину відчуттів.

На додаток до творчих пошуків, Володимир Мельник та його колеги, виконуючи замовлення Художнього фонду, активно займались оформленням інтер'єрів громадських споруд. Наприклад, керамічні пласти і тарілки із шамоту, створені художниками, об'єднували в собі казково-ліричну та фольклорну тематику, створюючи особливий атмосферний настрій у внутрішньому просторі. Так, Володимир Мельник вражає не лише своєю скульптурною, але й живописною творчістю. Його роботи у галузі живопису відзначаються високим рівнем колористики та варіацією стилів. Особливо вражаючі його квіткові композиції, які відзначаються реалістичністю та

декоративністю. Так, важливо згадати, що ще однією суттєвою віхою в творчості Володимира Мельника є відображення його найближчої для нього людини — дружини Вероніки. Його творчість часто пронизана особистими емоціями та враженнями, пов'язаними з важливими моментами його життя.

У творах, присвячених дружині, митець може висловити свої почуття, враження та велику прив'язаність до неї. Це може бути як тема кохання, так і вияв особистих переживань, змішаних з професійним баченням світу.

Враховуючи, що митець працював із скульптурою, ці твори можуть відображати не лише зовнішню красу, але й створювати глибокі образи, що передають внутрішній світ та взаємовідносини в їхньому спільному житті.

Так, підсумовуючи, можна визначити, що Володимир Мельник - неординарна творча особистість, яка внесла значний внесок у розвиток кафедри образотворчого мистецтва, дизайну і методики їх викладання. Починаючи як викладач і педагог, він став визнаним митцем і вченим, присвятивши своє життя розвитку мистецтва та освіти. Відзначаючись не лише в сфері педагогіки, але й в мистецтві, він створив неперевершені твори скульптури та живопису, в яких відобразив своє бачення світу і власні емоції. Його вплив на студентів і колег виявився значущим, а його творчість лишає слід в історії українського мистецтва.

Володимир Мельник, виявивши себе не лише як відомий викладач та наставник, але і як талановитий скульптор і живописець, вдало поєднував різні аспекти своєї творчості. Його скульптурні роботи, особливо портрети, стали своєрідними пластичними образами, в яких відображалася духовність та характер людини. Реалізм в його скульптурах був переосмислений та адаптований під впливом сучасних мистецьких тенденцій, що надавало його творам унікальний художній вираз.

Ліричні, символічні та архетипні образи, які притаманні творчості майстра, свідчили про глибокий психологічний підхід до творчого процесу. Простота, ясність, чіткість та лаконічність в його скульптурах дозволяли легко відчутти емоційну насиченість кожного твору.

У живописних творах Володимира Мельника виявляється ще один аспект його таланту – майстерність в зачаровуванні фарбами та творенні зображень за допомогою пензля та душі. Його твори мали здатність вразити та залишити невтерпимий слід у серцях глядачів.

3.3. Микола Шевчук: "Щоб бути патріотом треба знати чим гордитись"

Микола Шевчук, визнаний художник скульптор України, вражає своєю здатністю створювати тонкі ліричні пейзажі та передавати загадкову історично-міфологічну візію у своїх творах. Також варто відзначити його майже документальні портрети сучасних героїв війни на Донбасі.

Художник використовує зашифровано-орнаментальний підхід, а його твори вражають виразністю та насиченістю. Відзначається також впливом української національної культури, хоча відбувається і сприйняття європейської образотворчої традиції, що робить його творчість не лише цікавою, але й багатогранною. Отже, творчість Миколи Шевчука включає картини, які вимагають від глядача розшифрування. Це надає його творам елемент загадковості та дозволяє кожному спостерігачеві інтерпретувати їх за своїм усміхом. Такий підхід викликає активну участь глядача, який, сприймаючи цей живопис, стає співтворцем твору, оскільки можливість декодування сюжету залишається в його уяві. Ця неоднозначність робить твори художника унікальними і викликає різноманітні тлумачення та емоційні реакції серед глядачів.

Особливістю творчості Миколи є можливість різних тлумачень сюжету глядачем, незалежно від того, як його пропонував автор. Це властивість робить живопис художника не лише візуальним враженням, але й привносить елемент неоднозначності та інтерпретаційної свободи. Глядач, маючи можливість розглядати та розуміти картини за власним баченням, стає активним учасником художнього процесу. Ця взаємодія виходить за рамки

літературного сюжету та відкриває простір для різноманітних інтерпретацій і почуттів серед аудиторії.

Микола Шевчук народився в селищі Смига на Рівненщині. У 1984 році він успішно закінчив навчання в Кременецькому педагогічному училищі, а в 1993 році отримав вищу освіту в галузі архітектури в Львівському політехнічному інституті. Починаючи з 1995 року він працює викладачем в Тереховлянському Вищому училищі культури. З цього часу і дотепер художник передає студентам на практиці не лише правильність композиції та естетичне оформлення робіт, але й глибокий сенс вкладення в орнаментальні елементи декоративно-ужиткового мистецтва.

Микола займається мистецькою діяльністю в галузі станкового та монументального живопису, графіки та скульптури. Він спирається на культурно-мистецькі традиції свого рідного краю та на вплив Святого письма. Усі його твори вражають своєю красою та глибоким змістом. Лінії його пензля можна розглядати як історію краю, якою можна поглибитися та відчутти багатогранність його творчого підходу. У 1997 році Микола приєднався до Національної спілки художників України. За три роки він отримав визнання як лауреат обласної мистецької премії імені Михайла Бойчука, а вже у 2003 році його творчість була відзначена міжнародним осіннім салоном "Високий замок" у Львові. У 2010 році він був удостоєний міжнародної премії за свої твори з Різдвяною тематикою. Ці нагороди свідчать про визнання його внеску в мистецтво та талановитість у його творчому шляху.

Цікаво, що окремою темою в творчості Миколи Шевчука є іконопис. Його зацікавлення у цій області може вказувати на поглиблену і виражену духовність, а також відданість традиційним мистецьким формам. Іконопис, як галузь мистецтва, має глибокі корені в історії та культурі України, і його впровадження в творчість художника може надати його роботам особливий символічний і духовний зміст.

Слова що малювання є станом глибокої молитви чи медитації, вказують на важливий аспект його художньої творчості. Він розглядає іконопис як

вираження глибини його власної душі, а ікона, в свою чергу, стає мірою цієї глибини. Зізнання художника в опануванні багатьох професій підкреслює його універсальність і високий рівень майстерності в різних сферах мистецтва. Ці слова також відображають його віру в те, що мистецтво — це спосіб вираження глибоких почуттів та духовних переживань. Іконопис має особливий зв'язок для художника через його сімейне минуле, пов'язане з духовенством. В його родині були монахи, настоятелі монастирів та священники.

Своєю дитинство Микола пов'язує з сільським храмом, де він відчував тугу через обмеження дивитися на іконографію під час служби, особливо на розписи на стелі. Ці розписи, незважаючи на час, залишили невиліковний слід у його пам'яті. Ікона Миколи Шевчука вражає своєю унікальністю та особливістю, які відзначаються його глибокими почуттями та внутрішнім світовідображенням. Кожна ікона для нього є виразом глибини його душі, і відображенням особистих почуттів.

Художник вірно слідує візантійській традиції написання ікон, вважаючи її найдревнішою та найвиразнішою. Його вірність цій традиції може надати його іконам особливий характер та глибокий духовний зміст. Варіації над одним сюжетом в його роботах можуть передавати власний характер та внутрішні переживання митця, що робить його іконопис унікальним у своєму роді. Висловлюючи своє відношення до своєї роботи, Микола Шевчук розповідає, що захоплення власною творчістю перетворює його на майже неконтрольоване існування, схоже на стан глибокої молитви чи медитації. В такому стані постійної самообуреності важливо для нього зберігати баланс, не дозволяти собі перебір і не відходити від загальної стилістики розпису. Це дуже вражаючий елемент події. Подарунок ікони Спаса Нерукотворного, створеної Миколою Шевчуком під час Всеукраїнського пленеру іконопису та сакрального мистецтва "Вікно у Небо. Зарваниця-2017", Папі Римському вказує на важливість духовної єдності та підтримки між Україною та Ватиканом у часи випробувань.

У даному дослідженні ми виявили особливий інтерес до Миколи Шевчука, зокрема, його скульптурної творчості. Так як він є автором скульптурної композиції(пам'ятника) "Небесній сотні" у місті Тереховлі. Цікавим є те що цей пам'ятник "Небесній сотні" є першим трохвимірним пам'ятником який поставили в Україні (рис 3.7).

Сам скульптор вказує, що у створенні він врахував не лише власні роздуми, а й понад двадцять пропозицій, які надійшли від учасників Майдану, настоятелів церков, та громадських діячів. Сам пам'ятник виготовлений із каменю-пісковика, видобутого в Тереховлянському районі, в селі Слобідка Янівська. Погоджуючись із Миколою Шевчуком, можна розглядати цей монумент, немов розгорнуту книгу. На вічний п'єдестал пам'яті та глибокої вдячності піднялися три постаті з різних поколінь, стоячи твердо на слові «Воля». Далі автор додає: «Честь, гідність, правда, справедливість, надія, майбутнє» — сім словесних символів, сім пострілів, сім прагнень та сподівань на щасливе майбутнє наших дітей і внуків.

На крилі лелеки вирує гасло-ствердження «Герої не вмирають». Три птахи, що піднімаються у небо, представляють їхні чисті душі, віддані за Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ, як співається відомій стрілецькій пісні.

У 2017 році Микола Шевчук взяв на себе роль організатора Всеукраїнського пленеру скульпторів, який відбувся у Марійському духовному центрі в селі Зарваниця. У цьому пленері взяли участь видатні митці, такі як Роман Вільгушинський, Василь Карий, Богдан Гладкий, Володимир Шолудько, Богдан Гірний.

Ця подія тривала три тижні, під час яких митці працювали і творили. Композиція, яку створив Микола, отримала назву "Святий Миколай". Сам автор висловлює своє задоволення щодо цього твору, говорячи: "Скажу, що отець Миколай Медюх, священник собору Зарваницької Божої Матері, дуже хотів, щоб тут був образ Святого Миколая. Та й зрештою, мені і самому приємно та легко на душі, що я своєю працею зможу віддячити своєму

покровителю – Святому Миколаю, який дійсно мене не раз в дорозі оберігає і благословляє на труди і творчі починання. Тому скульптура Святого Миколая у Марійському духовному центрі є доречною та відповідною."

У 2021 році Микола Шевчук створив композицію пам'яті воїнам-артилеристам, які загинули на сході України (рис. 3.8). Скульптор висловлює, що задум про створення цієї композиції був в нього протягом тривалого часу. Пройшов майже рік пошуків відповідного матеріалу - тербовлянського пісковика, і потім наступила розробка ескізу та кількомісячна, не легка робота над кам'яною брилою висотою 4 метри і шириною близько трьох метрів. На передньому плані композиції розташований образ воїна-ангела з війська небесного, очолюваного архістратигом Михаїлом. Цей ангел виступає на захист Божої правди, волі, віри і поваги до себе. У світлі цих ідеалів і на сході України зараз віддають свої життя наші хлопці. У пам'ять про них, а особливо для вшанування загиблих воїнів-артилеристів, автор вирішив реалізувати цей творчий проєкт, названий "Вогонь запеклих не пече" - це слова Тараса Шевченка, які входять у сучасні шеврони воїнів 44-ї окремої артилерійської бригади імені гетьмана Данила Апостола. Ця військова частина базується у Тернополі.

Так, Микола Шевчук - митець з багатогранною творчістю, який втілює в своїх роботах глибокий зміст, національні традиції та сучасні погляди. Він створює скульптури та картини, які не лише естетично вражають, але й збуджують думки та відзеркалюють багатошаровий світ його творчості. Майстер вдало поєднує в собі талант, патріотизм та високий професіоналізм, залишаючи свій слід у світі українського мистецтва.

Даний розділ дипломної роботи розкриває внесок видатних скульпторів ХІХ-ХХ століть з України, зокрема Романа Вільгушинського, Володимира Мельника та Миколи Шевчука, у розвиток скульптури як у власній країні, так і за її межами.

Виділяються основні особливості творчого доробку кожного митця. Роман Вільгушинський відомий своїми монументальними скульптурами, в

яких чітко передається психологічний стан та індивідуальні особливості героїв. Він активно представлений у Національній спілці художників України та відомий своїми меморіальними та сакральними роботами.

Також розглянуто Володимира Мельника, який, крім творчості, був викладачем у Тернопільському національному педагогічному університеті. Він вражав своєю творчою енергією, талантом та стриманістю, працюючи з каменем, глиною та бронзою, намагаючись передати своє реалістичне бачення світу у скульптурній формі.

Також описана творчість Миколи Шевчука, який відзначається тонкими ліричними пейзажами та вмінням передавати історично-міфологічну візію у своїх творах, а також створює документальні портрети сучасних героїв війни на Донбасі. Його роботи, зокрема пам'ятник "Небесній сотні" у Тербовлі, є першим трохвимірним пам'ятником який поставили в Україні.

Узагальнюючи, розділ дипломної роботи проливає світло на творчий доробок видатних Тернопільських скульпторів, які внесли значний внесок у розвиток мистецтва не лише у власній країні, але й за її межами, і залишають відчутний слід у сфері скульптури.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було проаналізовано розвиток скульптури Тернопільщини кінця ХХ – початку ХХІ ст., зокрема, з'ясовано вплив суспільно-політичних процесів, у тому числі періоду незалежності.

Базуючись на проведеному дослідженні розвитку скульптури Тернопільщини можна зробити наступні висновки.

Аналіз джерельної бази виявив різноманітність джерел, які використовувались для дослідження. Твори митців, виставки, каталоги, інформаційні матеріали з мережі Інтернет і фото забезпечили цінний інформаційний фундамент для роботи.

Дослідження показало, що суспільно-політичні зміни, зокрема період незалежності України, суттєво вплинули на розвиток скульптури. Мистці змогли еволюціонувати, відкривши нові стилі та жанри, які відображали більш індивідуалізований та сучасний погляд на мистецтво.

Виділено три основних етапи розвитку скульптури на Тернопільщині: перший – під впливом європейських мистецьких течій, другий – під час радянської окупації, коли скульптура розвивалася в рамках соцреалізму, і третій – після отримання незалежності, коли мистецтво отримало більшу свободу виразності.

Нинішня скульптура Тернопільщини демонструє синтез традиційних технік з новаторськими підходами, які відображають сучасний світогляд. Мистці використовують різноманітні стилі та жанри для вираження своєї індивідуальності.

Провідні митці та їх творчість: Робота висвітлила внесок провідних скульпторів, таких як Р. К. Вільгушинський, В. М. Мельник, Я. М. Мотика та інших, які своєю творчістю відтворюють та відображають дух і специфіку культурного середовища Тернопільщини.

Чітко простежується зміна підходів до використання скульптури – від більш традиційних форм, які використовувались для меморіалізації, до більш концептуальних та декоративних варіантів застосування.

Регіон відомий численними об'єктами культурної спадщини, що надає йому особливого колориту та створює сприятливе середовище для розвитку мистецтва.

Проаналізовано творчість видатних Тернопільських митців.

Романа Вільгушинський, як сучасний скульптор, віддавав особливу увагу сакральним сюжетам у своїх роботах, зокрема присвячував їх християнським святам та діячам церкви. Його твори, такі як скульптура Матері Божої, сприймаються як символи важливих подій і духовних цінностей для громадськості. Роботи Вільгушинського часто вражають своєю глибиною смислу, бо він вдається до складних сюжетів та витонченого стилю виконання.

У 1995 році відбувся творчий захід у місті Тербовля Тернопільської області, де зібралися відомі скульптори з різних куточків України. Під час цього заходу Роман Вільгушинський створив скульптуру Матері Божої для Меморіалу загиблих воїнів УПА – ОУН. У той же рік ця вражаюча скульптура Матері Божої була встановлена біля входу на міське кладовище. Художник використовував стилізований образ Богородиці, який можна розглядати двояко: з одного боку, фігура була зображена із терновим вінком у правій руці, ліва рука була стиснута до грудей і з ореолом над головою, створюючи враження святості; з іншого боку, це зображення схоже на звичайну жінку, що схилила голову в скорботі за полеглими героями. Фігура була виконана з червоного кольору пісковика.

Ще одним значущим прикладом скульптурного відображення Діви Марії є пам'ятний знак, встановлений на перехресті доріг поблизу села Тютків, Тербовлянського району, Тернопільської області у 2018 році. Ця композиція має у своєму центрі скульптуру Покрови Пресвятої Богородиці, виконану із штучного каменю. На зображенні Діви Марії вона зображена з похиленою головою, у скорботній молитві, тримаючи в руках омофор – символ заступництва і захисту християн. По обидві боки від центральної фігури Богородиці знаходяться ангели. Їх образи відтворені як барельєфи із штучного каменю на тлі постаменту, виготовленого з каменю-пісковика.

Ця скульптурна композиція відзначається не лише вмілим майстерним виконанням, але й втіленням духовних цінностей та образів, які мають велике значення для християнської традиції.

Творчість Романа Вільгушинського характеризується створенням несподіваних форм у сакральному мистецтві, постійним вивченням фігуративного мистецтва та власним неповторним стилем. У місті Тернополі він втілює у життя образи святих у бароковому стилі для ніш головного фасаду Архікатедрального собору Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці. Серед цих образів були свята Текла, покровителька міста Тернополя, архангели Михаїл та Гавриїл і Пречиста Діва Марія (2010–2012).

Уявити митця, такого як Володимир Мельник, не відтворивши скульптурний образ Крушельницької, було бважко. Створення скульптури співачки є не просто актом віддання шани і вшанування, але й спробою увічнити та зафіксувати її неперевершеність, що виявилася у її емоційній виразності та внутрішньому світі через відтворення мовою скульптури. Цей скульптурний твір, створений Мельником, може виступає як важливий художній символ, що зберігає та передає славу та спадок від цієї великої артистки для майбутніх поколінь.

Життєві перипетії Мельника, схожі на трагічну долю багатьох українців після війни, мали великий вплив на його творчість. Відчуваючи велику відповідальність перед країною та народом через свої життєві обставини, він можливо вбачав важливість у передачі національних тем та історичних моментів через свої твори. Ця зв'язаність з історією свого народу надала його творчості специфічний зміст та значення.

Його мистецькі роботи, чи то реалістичні, чи символічні, особливо меморіальні скульптури, надихають своєю емоційністю та глибиною. Кожен твір мав внутрішню співпрацю та особистий залучений емоційний стан митця, відображаючи його душевні страждання та роздуми про вічність через мову скульптури. Твори, такі як "Материнська дума" (1978), "У Вифлеємі..." (1999), "Мати" (1986), "Туга" (1973), "Різдво" (2001) і інші, є не лише художніми, але

і виразними виявами почуттів та думок митця. Його душевні страждання та роздуми про вічність, особливо в творах "За межею земного" та "Самотність".

У даному дослідженні ми звернули увагу на творчості у сфері скульптури Миколи Шевчука. Особливою рисою його творчого внеску став пам'ятник "Небесній сотні" у місті Тербовля. Розглядаючи цей монумент ми погоджуємось з Миколою Шевчуком - можна порівняти його роботу з розгорнутою книгою. Три постаті з різних поколінь увічнені на вічному п'єдесталі пам'яті та глибокої вдячності, стоячи міцно на слові "Воля". Далі автор додає: "Честь, гідність, правда, справедливість, надія, майбутнє" - сім словесних символів, сім пострілів, сім прагнень та сподівань на щасливе майбутнє наших дітей і внуків.

На крилі лелеки міститься гасло "Герої не вмирають". Три птахи, що злітають у небо, символізують їхні чисті душі, що віддали своє життя за Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ, як це звучить у відомій стрілецькій пісні.

Аналіз скульптурних творів Тернопільщини свідчить про те, що цей напрям був досить популярним у цьому регіоні. Скульптори Тернопільщини активно експериментували з різними матеріалами, техніками та формами. Вони створювали твори, які відображали як особливості постмодернізму, так і місцеві традиції.

У висновку доцільно зазначити, що скульптура Тернопільщини кінця ХХ – початку ХХІ ст. є яскравим явищем у мистецтві України. Вона відображає багатогранний характер розвитку скульптури в цьому регіоні, з'ясувавши вплив суспільно-політичних процесів, у тому числі періоду незалежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адам і Єва, Тривога, Остання династія: що символізують скульптури на березі Тернопільського ставу: веб-сайт. URL: <https://mediator.te.ua/2019/08/18/adam-i-yeva-tryvoga-ostannya-dynastiya-shho-symvolizuyut-skulptury-na-berezi-ternopilskogo-stavu-video/>.
2. Боднарчук Т.В. Національний прояв тенденцій постмодернізму в образотворчому мистецтві. *Культура і сучасність*. 2013. № 1. С. 138-143.
3. Вишеславський Г., Сидор-Гібелінда О. Термінологія сучасного мистецтва. Париж-Київ: Terra Incognita, 2010. – 416 с.
4. Вишеславський Г.А. «Нова хвиля» у візуальному мистецтві України кінця 1980-х – початку 1990-х (соціокультурний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. мист-ва: 26.00.01. Київ, 2014. 20 с.
5. Вільгушинський, Р. К. Богородиця, 2010 [Образотворчий матеріал] : камінь ; висота 210 / Р. К. Вільгушинський // Тернопільська обласна організація Національної спілки художників України, 1983 — 2010: альбом-каталог, 2011. С. 8-....
6. Гарькава І. О. Духовно-ідейні пріоритети сучасного мистецтва та специфіка їхніх проявів у ситуації постмодернізму // *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*: зб. наук. праць. Київ, 2018. Вип. 40. С. 275–283.
7. Голубець О. Мистецтво ХХ століття – український шлях. Львів : Колір ПРО, 2012. 199 с.
8. Голубець О. Сучасна скульптура Львова. Львів: БаК, 2015. 143 с.
9. Гончаренко А.О. Трансформації розвитку української скульптури (в контексті культурно-мистецьких процесів 1990-х – 2000-х рр.). автореф. дис. на здобуття наук. ст. канд. мист-ва : 26.00.01. Івано-Франківськ, 2015. 16 с.
10. Залевська О. Ю. Зародження та розвиток постмодерністського стилю у культурі та мистецтві світу й України // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2013. № 2. С. 100-124.

11. Дацюк Н. Сучасна сакральна скульптура У творчості тернопільського скульптора Романа Вільгушинського 2022. м. Полтава. С. 15–19. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/other/69may2022/2.pdf>.
12. Дуда. І. –Тернопільський обласний художній музей. Скульптура. Ч. І. (2007. — 144 с.; співавтор О. Войтович та ін.).
13. Дуда І., Володимир Мельник / І. Дуда // Тернопіль. — 1994. — № 2/3: Художники Тернопільщини. — С. 61: портр., іл.
14. Історія українського мистецтва : у 5 т. / голов. ред. Г. Скрипник; НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. - Київ : [ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України], 2006 - 2011.
15. Лисенко Л., Протас М. Скульптура. Історія українського мистецтва: у 5 т. Т. 5: Мистецтво другої половини 1950-х – 1980-х років. Київ : НАН України, ІМФЕ ім. М. Рильського, 2007. С. 802-827.
16. Одрехівський В.В. Українська скульптура кінця ХХ – початку ХХІ століття: трансформації монументального формотворення. Київ, 2018. 456 с.
17. Мистці Тернопільщини. Ч. 1. Образотворче мистецтво : бібліогр. покажч. / департамент культури, релігій та національностей Терноп. облдержадмін., Терноп. обл. універс. наук. б-ка ; уклад. В. Миськів ; вступ. ст. І. Дуда ; кер. проекту та наук. ред. В. Вітенко ; ред. Г. Жовтко. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2015. — 496 с. — (Мистецька Тернопільщина). URL: <https://mail-attachment.googleusercontent.com/attachment/u/0/?ui=2&ik=f69e8>.
18. Мистецька діяльність у сучасному соціокультурному просторі (25-літній творчий внесок факультету мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка) : колективна монографія / за заг. ред. Б. О. Водяного, О. С. Смоляка, З. М. Стельмащука. – Тернопіль: Факультет мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, 2018. – 440 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/14711/1/Markovuch_Fedak_monogr_Tvorch_Vilgyshunskogo_2018.pdf.

19. Мельничук, Б. Вільгушинський Р. К. (30.04.1963, с. Язловець, нині Бучац. р-ну) — скульптор / Б. Мельничук // Тернопільський енциклопедичний словник. : фотогр. — 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 280.

20. Мельник, В. М. Володимир Гнатюк [Образотворчий матеріал] : бронза, граніт / В. М. Мельник // Тернопільській обласній організації Національної спілки художників України 20 : [альбом-каталог]. — Т., [2003]. — С. [49] : іл.

21. Митрохина Д.Э. Постмодерн как трансформация современной культуры. Аналитика культурологии. 2015. № 3 (33). С. 21-23

22. Протас М. О. Українська скульптура в контексті інтеграційних явищ світової культури // Українське мистецтво. Київ, 2008. № 4. С. 140—144.

23. Протас М. О. Тенденції розвитку сучасної української станкової скульптури. 1970—1990 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознав. : спец. 17.00.04 «Монументальна скульптура». Київ, 1993. 22 с.

24. Русін Р.М. Постмодернізм: естетика і мистецтво віртуальності. Українські культурологічні студії. 2019. № 1. С. 67-69.

25. Сакральна скульптура Тернопільщини [Текст] : ілюстрований альбом-каталог / упоряд.: С. Грабовий, В. Зацна, В. Салук, Л. Строцень, М. Ягодинська ; Тернопільський обл. центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2020. — 384 с.

26. Садовенко С.М. Трансформації української народної художньої культури у просторово-часових реаліях постмодерну. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2013. № 3. С. 79-88.

27. Собкович О. Монументальна скульптура. Про головне... // Образотворче мистецтво. Київ, 2013. № 4. С. 89—92.

28. Сучасне мистецтво: наук. зб. / Ін-т пробл. сучас. мистецтва Акад. мистецтв України; редкол.: В. Д. Сидоренко, О. О. Авраменко, І. Д. Безгін та ін. Київ : Фенікс, 2009. Вип. VI. 400 с.: іл.

29. Ставцев К.Ю. Трансформация культуры в эпоху постмодерна. Вестник магистратуры. 2014. № 11-1 (38). С. 106-108.
30. Тернопіль прикрасять алегорії в камені. URL: <https://nday.te.ua/ternopil-prykrasyat-alehoriji-v-kameni/> .
31. Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. — Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004 – 2010.
32. Удіна Т. О. Вільгушинський Роман Казимирович // Енциклопедія сучасної України: у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України. НАН України. Київ, 2005. Т. 4. В–Вог. С. 543.

ДОДАТКИ

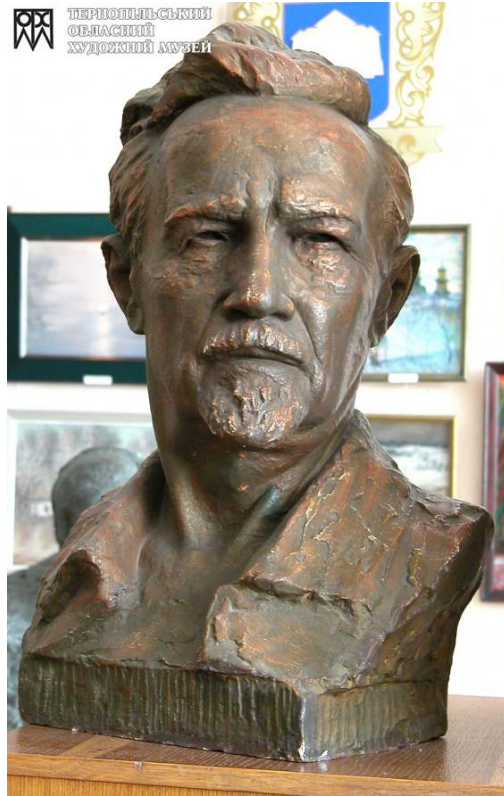

Рис. 2.1. М.Паращук «Автопортрет» 1942 р.

Рис. 2.2. М.Паращук. Вершник 1960-і рр.

*А. Гловінський.
Пам'ятник А. Міцкевичу.*

Рис 2.3. Пам'ятник А.Міцкевичу

Рис. 2.4. Пам'ятник Т. Шевченку

Рис. 2.5. Материнський поклик

Рис. 2.6. Богдан Гірний «Я є!»

Рис. 2.7. Пам'ятник вченому, академіку Іванові Горбачевському

Рис. 2.8. Пам'ятник Ігорю Гереті

Рис. 2.9. Пам'ятник Данилові Галицькому

Рис 2.10. Пам'ятник Соломії Крушельницькій

Рис 2.11. Погруддя митрополита Андрія Шептицького

Рис 2.12. «Остання династія», Б. Черствий

Рис 2.13. «Тривога», О. Косткевич

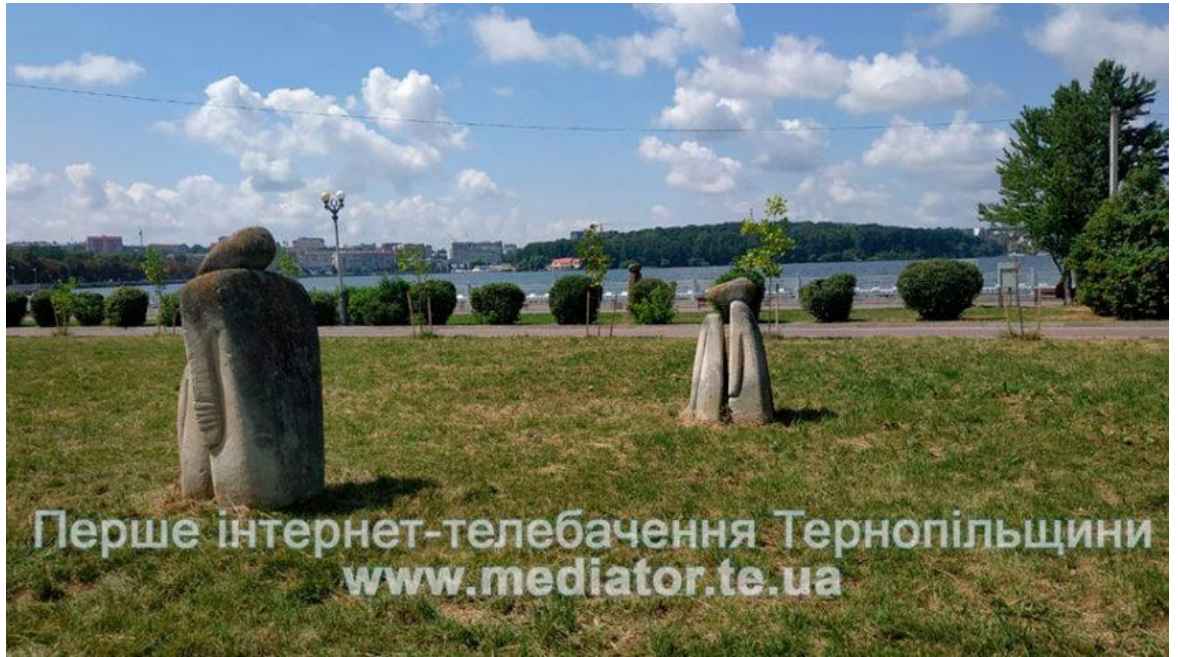

Рис 2.14. «Безгоміння», С. Антонов

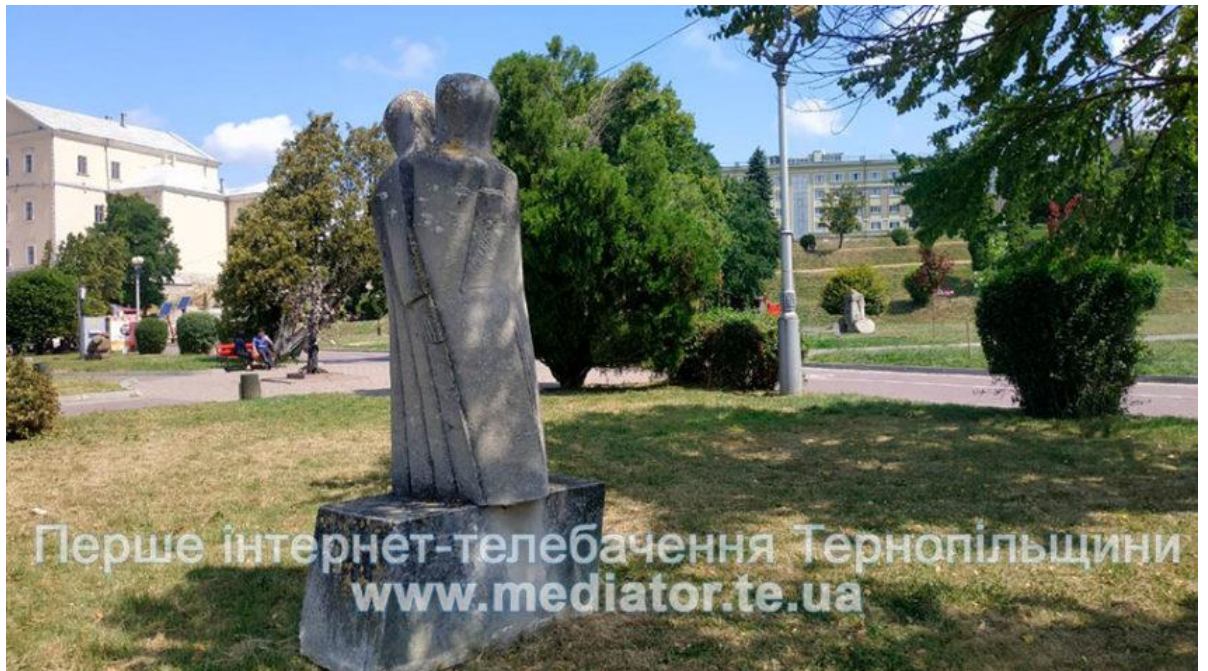

Рис 2.15. «Відображення», Г. Кудлаєнко

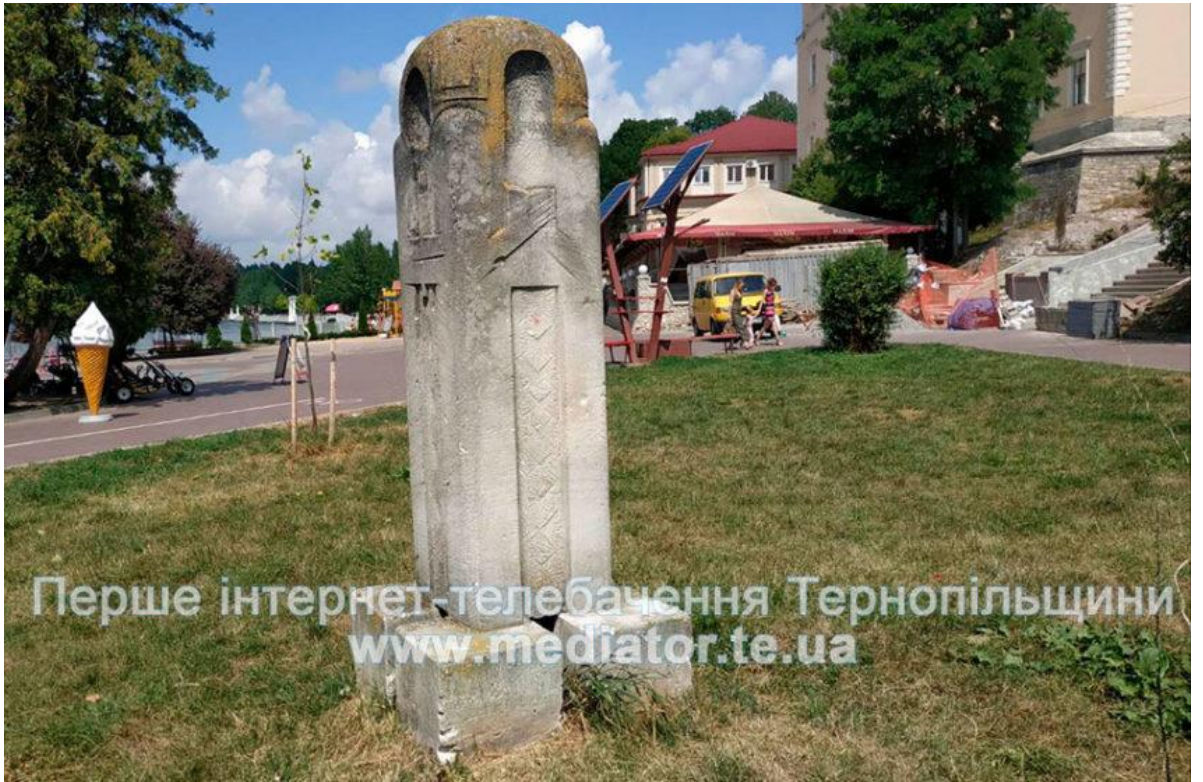

Рис 2.16. «Храм», М. Білик

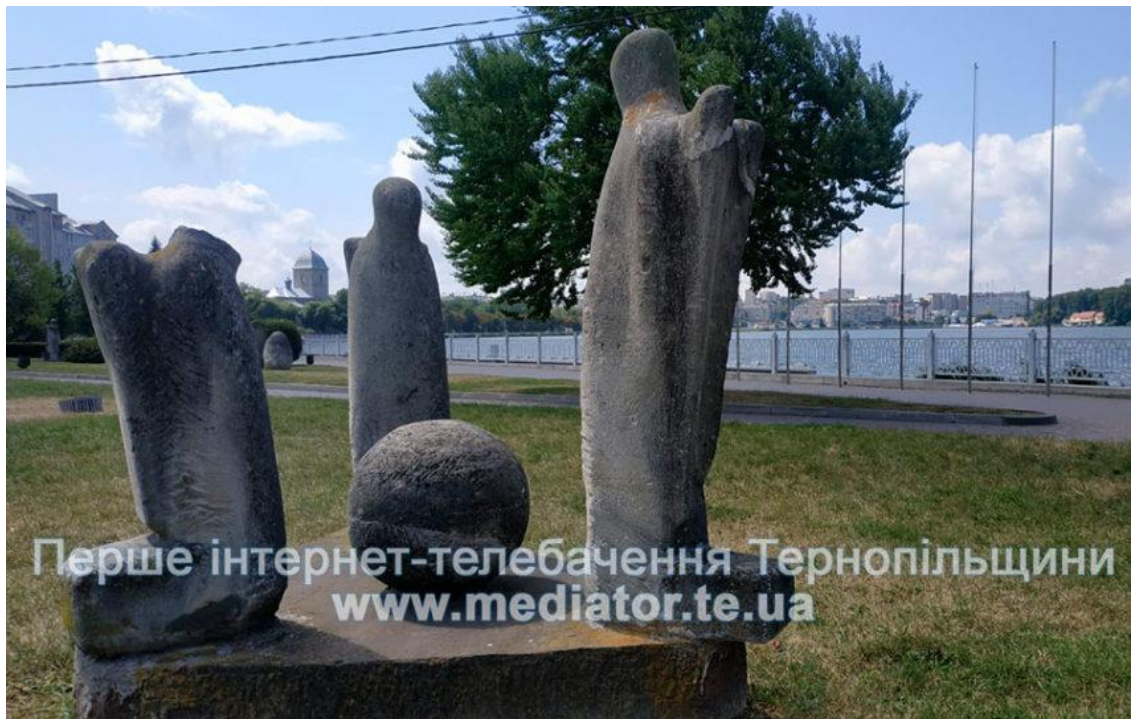

Рис 2.17. «Роздуми», В. Закревський

Рис 2.18. «Початок в просторі», В. Мікропуло

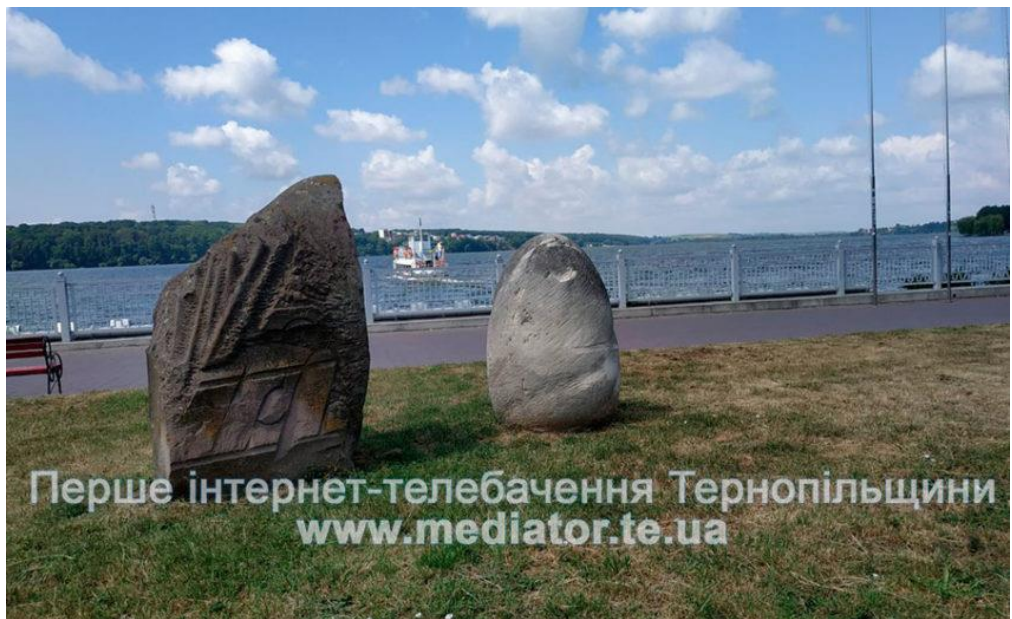

Рис 2.19. «Мета», Б. Рудий

Рис 2.20. «А ми тую червону калину підіймемо», Гаврас П.

Рис.2.21. «Лісова Пісня», Гаврас П.

Рис.2.22. "Мислитель", Гаврас П.

Рис.3.1. Вільгушинський Р. Пам'ятник Степанові Бандері, Тернопіль

Рис.3.2. Вільгушинський Р. Пам'ятник Йосифу Сліпому, Тернопіль

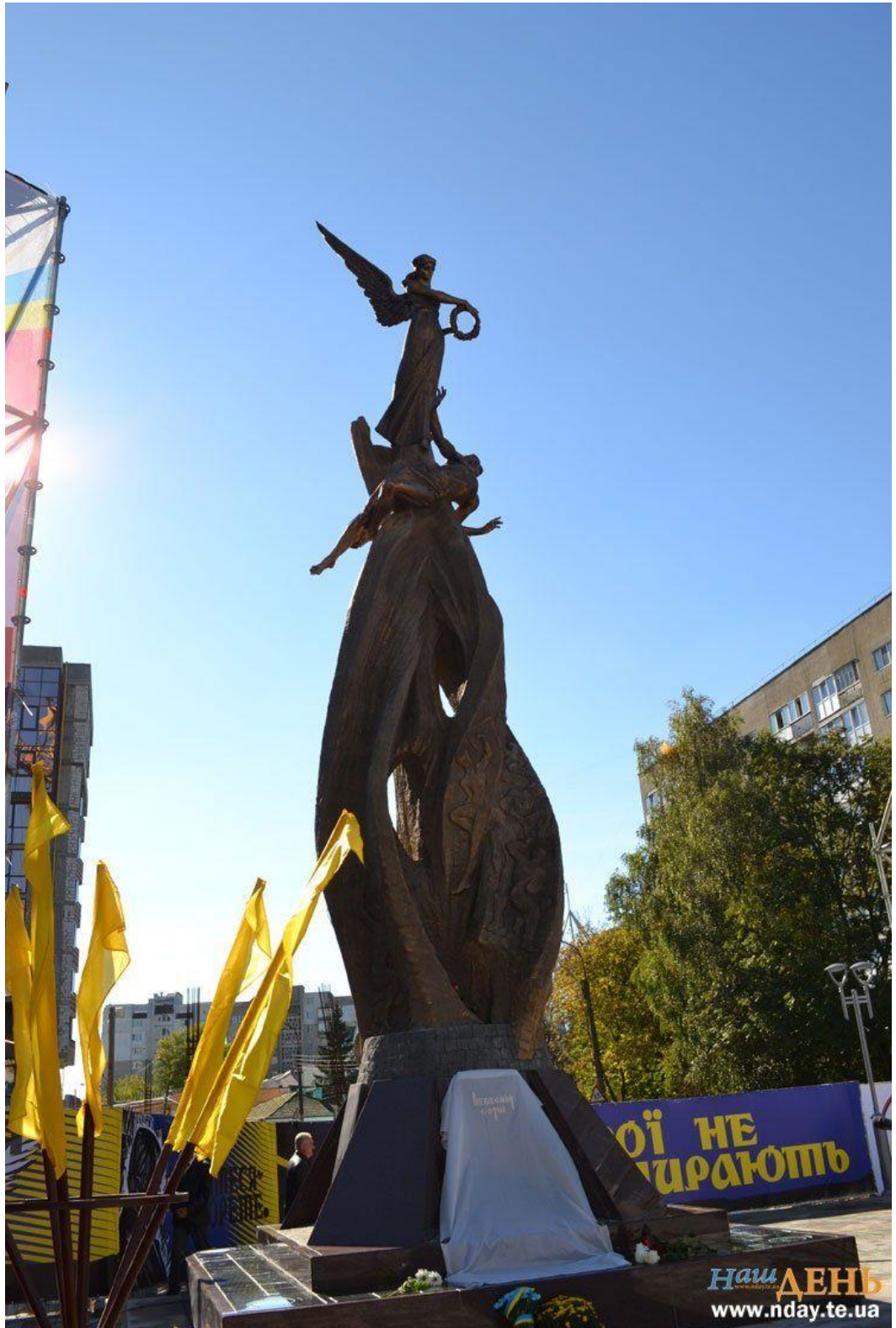

Рис.3.3. Вільгушинський Р. Пам'ятник Небесній сотні, Тернопіль

Рис.3.4. Вільгушинський Р. Монумент Христові-Спасителю, Бучач

Рис.3.5. Вільгушинський Р. Пам'ятник Івану Георгію Пінзелю, Бучач

Рис. 3.6. В.Мельник. Погруддя Володимира Гнатюка

Рис. 3.7. Памятник «Небесній сотні»

Рис. 3.8. Пам'ятник воїнам-артилеристам